

KHETI DUNIYAN, PATIALA

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਖਬਾਰ

Rs.10/-

www.khetiduniyan.in

Postage Regd. No. PB/PTA/0338/2025-2027

Editor : Jagpreet Singh • RNI 42269/83 (PUNPUN00806) • Issue Dated 02-05-2026 • Vol.44 No.18 • M. 90410-14575 • Page 16 E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ 1 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ

ਚਾਰ ਜ਼ੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇਗਾ ਝੋਨਾ

ਜ਼ੋਨ 1 : ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ 15 ਮਈ ਤੋਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ

ਜ਼ੋਨ 2 : ਲੁਆਈ 1 ਜੂਨ ਤੋਂ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ, ਰੋਪੜ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਮੋਹਾਲੀ), ਸ੍ਰੀ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਜ਼ੋਨ 3 : ਲੁਆਈ 5 ਜੂਨ ਤੋਂ

ਫਰੀਦਕੋਟ, ਬਠਿੰਡਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ

ਜ਼ੋਨ 4 : ਲੁਆਈ 9 ਜੂਨ ਤੋਂ

ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਮਾਨਸਾ, ਮੋਗਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ)

ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ ਦੇ ਇਕਦਮ ਵਧੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਹੁਣ ਪੜਾਅਵਾਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਖਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਾਈਪਲਾਈਨਾਂ ਵਿਛਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗੇਤੀ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲ ਟੈਸਟਿੰਗ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲੀ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਰਮਾ ਖੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਦ ਮਈ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਰਮਾ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵਾਟਰ ਰੀਚਾਰਜਿੰਗ ਸਦਕਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਰ ਮੀਟਰ ਉਪਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਤਕੀ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਦਾ ਸ਼ਡਿਊਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਿਆਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਐਤਕੀ ਪਹਿਲੀ ਮਈ ਤੋਂ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ 21 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਊਸਿਕ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਟੇਲਾਂ 'ਤੇ ਪੈਦੇ ਅਬੋਹਰ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਅਗੇਤੀ ਸਪਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 8 ਘੰਟੇ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਮਿਲੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੌਮੀ ਗਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਅਗੇਤੀ ਲਵਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸਾਨ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਮੁਹਾਲੀ,

ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਰੂਪਨਗਰ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ ਲਾ ਸਕਣਗੇ।

ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਤਹਿਤ 5 ਜੂਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਮੁਕਤਸਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਮੋਗਾ, ਮਾਨਸਾ, ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 9 ਜੂਨ ਤੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਸਾਨ 15 ਮਈ ਤੋਂ 31 ਮਈ ਤੱਕ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (ਡੀ. ਆਰ. ਐਸ.) ਤਕਨੀਕ ਤਹਿਤ ਝੋਨਾ ਬੀਜ ਸਕਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਚਾਰ ਜ਼ੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਚਾਈ ਲਈ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਿਰਵਿਘਣ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 4,000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨਵੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ 3,000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਇਸ ਸੀਜ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੇ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚਾਰ ਜ਼ੋਨਾਂ ਵਿੱਚ

ਵੰਡ ਕੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ 13 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ 18 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ

ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ

ਕੇ ਐਸ ਗਰੁੱਪ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ

ਲੇਜ਼ਰ ਲੈਂਡ ਲੈਵਲਰ

ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਰ : **ਕੇ. ਐਸ. ਪਾਵਰਟੈਕ ਪ੍ਰਾ.ਲਿਮ.**
ਰਾਏਕੋਟ ਰੋਡ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ (ਪੰਜਾਬ)
ਮੋ. 92170-70755, 92160-15055

ਕਹਿਣ ਸਿਆਣੇ ਬਰਕਤ ਹੁੰਦੀ,
ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਦੀ,
ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੁ ਦਾ ਖਾਈਏ,
ਉਹਨੂੰ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਲਾਈਦੀ।

ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ

- ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟਦੀ ਹੈ।
- ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਕੀੜੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਪਲੀਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਫੈਲਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਧੂੰਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸੋਇਆਬੀਨ 'ਗੋਲਡਨ ਬੀਨ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਤੇਲ ਬੀਨ ਵਾਲੀਦਾਰ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 40% ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਤੇ 20% ਤੇਲ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹਵਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ-ਕਣਕ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਕਾਫ਼ੀ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਫ਼ਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਚੰਗਾ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਲੋਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀਆਂ ਅਪਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਸਫਲ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਨੁਕਤੇ

ਇਕ ਪੈਕਟ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਓ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਛਵੇਂ ਸੁੱਕਣ ਦਿਓ, ਫਿਰ ਤੁਰੰਤ ਬੀਜ। ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਦਾ ਇਹ ਟੀਕਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਗੇਟ ਨੰ. 1 ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸੀ ਵਿਗਿਆਨ / ਫਾਰਮ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮਾਤਰਾ, ਸਮਾਂ ਤੇ ਢੰਗ : ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ 25-30 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਝਾੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਕਰੋ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੇ ਉੱਗਣ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਮੌਨਸੂਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਰੋ।

ਪੱਧਰੀ ਬਿਜਾਈ : ਪੱਧਰੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਬੀਜ 2.5 ਤੋਂ 5 ਸੈ.ਮੀ. ਡੂੰਘਾ ਬੀਜੇ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਦਾ ਵਕਫ਼ਾ ਕੁਮਵਾਰ 4-5 ਸੈ.ਮੀ. ਤੇ 45 ਸੈ.ਮੀ. ਰੱਖੋ।

ਜ਼ੀਰੋ ਟਿਲ ਡਿੱਲ ਬਿਜਾਈ : ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜ਼ੀਰੋ ਟਿਲ ਡਿੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਹਾਈ ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੈਂਡਾਂ 'ਤੇ ਬਿਜਾਈ : ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਣਕ ਦੇ ਬੈਂਡ ਪਲਾਂਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਵਾਲੇ ਬੈਂਡਾਂ (37.5 ਬੈਂਡ ਟਾਪ, 30 ਸੈ. ਮੀ. ਖ਼ਾਲੀ) 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬੀਜ ਤੇ ਖਾਦ ਦੀ ਉਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਪੱਧਰੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਬੈਂਡਾਂ 'ਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਤਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਂਡ ਬੀਜੇ। ਬਿਜਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਚੰਗੀ ਨਮੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 2-3 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਖਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਉੱਗਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਜਾਂ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਢਕ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ : ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 4 ਟਨ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ ਜਾਂ ਸੋਇਆਬੀਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਓ। ਹਰੀ ਖਾਦ ਲਈ ਸਣ (20 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ) ਦੀ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਦੂਸਰੇ

ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਕਰ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ 40-45 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ 5-7 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਦੱਬ ਦਿਓ ਤੇ ਗਲਣ ਦਿਓ। ਸੋਇਆਬੀਨ-

ਕਣਕ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦਾ ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 28 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ।

ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ : ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ 28 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਤੇ 200 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ (ਐਸਐਸਪੀ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ। ਜੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਨੂੰ ਕਣਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜਣਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 150 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 2% ਯੂਰੀਆ (3 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ) ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 60 ਤੇ 75 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ : ਸੋਇਆਬੀਨ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਦੋ ਗੋਡੀਆਂ, ਪਹਿਲੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 20 ਤੇ ਦੂਜੀ 40 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਸਟੋਪ 30 ਈਸੀ 600 ਮਿ. ਲਿ.

ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 1-2 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 300 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪਰੀਮੇਜ਼ 10 ਐੱਸਐੱਲ (ਇਮੇਜ਼ਥਾਪਾਇਰ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਘਾਹ, ਚੌੜੀ ਪੱਤੀ ਅਤੇ ਮੇਥਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੰਚਾਈ : ਜੇ ਮੀਂਹ ਚੰਗੇ ਪੈਣ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ 3-4 ਸਿੰਚਾਈਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਾਣੇ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਿੰਚਾਈ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਔੜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਵਾਢੀ, ਗਹਾਈ ਤੇ ਭੰਡਾਰਨ : ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਲੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲ ਵਾਢੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਢੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਣੇ ਕਿਰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਗਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾਂ ਲਿਤਾੜਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਤੇ ਉੱਗਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਵਿਰਕ, ਵਜ਼ਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕਾਲੜਾ, ਬੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ, ਪਲਾਂਟ ਬਰੀਡਿੰਗ ਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਲੁਧਿਆਣਾ

ਅੰਬ ਦੀ ਗੁਦਹਿੜੀ (ਮਿਲੀਬੱਗ) ਦੀ ਸਰਵਪੱਖੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਅੰਬ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰਮ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਗੁਦਹਿੜੀ (ਮਿਲੀਬੱਗ) ਅੰਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੀੜਾ ਹੈ। ਅੰਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕੀੜਾ ਬੇਰ, ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬੂਟੇ, ਫਾਲਸਾ, ਅੰਜੀਰ, ਅੰਗੂਰ, ਅਮਰੂਦ, ਜਾਮਨ, ਲੀਚੀ, ਸ਼ਹਿਤੂਤ, ਆੜੂ, ਅਲੂਚਾ, ਅਨਾਰ ਅਤੇ ਕਈ ਸਜਾਵਟੀ ਬੂਟੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਤਪੱਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਰਭਵਤੀ ਮਾਦਾਵਾਂ ਅਖੀਰ ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਧ ਮਈ ਤੱਕ ਦਰੱਖਤ ਉਪਰੋਂ ਥੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਚਿੱਟਾ ਫੋਮ ਵਰਗਾ ਮਾਦਾ ਛੱਡਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਇਸ ਮਾਦੇ ਵਿੱਚ ਅੰਡੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਡੇ ਸੁਸਤ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਈ ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਜਨਵਰੀ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਅੰਡਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੱਚੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਨਿਕਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਗੁਲਾਬੀ ਭੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਮਾਦਾਵਾਂ ਚਪਟੇ, ਚਿੱਟੇ ਮੋਮ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੂਟੇ ਉੱਪਰ ਉੱਲੀ ਜ਼ਮੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਦਾ ਖੰਭ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਰ ਗੂੜੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੂੜੇ ਖਾਕੀ ਕਾਲੇ ਖੰਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨੁਕਸਾਨ : ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਮਾਦਾਵਾਂ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮਈ ਤੱਕ ਸ਼ਾਖਾਂ, ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਚੁਸਦੇ ਹਨ। ਹਮਲਾਗੁੜ ਟਾਹਣੀਆਂ ਮੁਰਝਾ ਕੇ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਪ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕੀੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੁਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਮਿੱਠਾ ਮਾਦਾ ਛੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਪੱਤੇ ਕਾਲੀ ਉੱਲੀ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੇ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਬੂਟੇ ਦੀ ਫਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਸਿਤ ਫਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਪੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਲੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ।

ਰੋਕਥਾਮ :

- ★ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ

ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪੱਟੇ ਜਾਂ ਹਲ ਨਾਲ ਵਾਹੋ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਏ ਅੰਡੇ ਪਰਭਕਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ।

- ★ ਦਸੰਬਰ-ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਰਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਬ ਦੇ ਅਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਨਦੀਨ ਮਕੁਤ ਰੱਖੋ।
- ★ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤਿਲਕਵੀਂ ਪੱਟੀ ਅੰਬ ਦੇ ਤਣੇ ਦੁਆਲੇ ਅੱਧ ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ ਲਪੇਟੋ। ਇਹ ਪੱਟੀ 15 ਤੋਂ 20 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਚੌੜੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਟੀ ਤਣੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਅਤੇ ਥੱਲੇ ਵਾਲੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਉੱਪਰ 2 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿੱਲ ਲਗਾਉ, ਪੱਟੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਵਾਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਸਖਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ

ਗੁਦਹਿੜੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੱਟੀ ਦੇ ਹੇਠੋਂ ਹੋ ਕੇ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ। ਇਸ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਗਿੱਲੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ★ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਜਾਂ ਨੇੜਲੇ ਬੂਟਿਆਂ/ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਾਲ ਅੰਬ, ਹੋਰ ਫਲਦਾਰ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟੀ ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਪਰ ਅੰਬ ਦੀ ਗੁਦਹਿੜੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਬ ਦੀ ਗੁਦਹਿੜੀ ਦੀਆਂ ਜਵਾਨ ਮਾਦਾਵਾਂ ਦਰੱਖਤ ਉੱਪਰੋਂ ਥੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਤਰੇੜਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਡੇ ਦੇਣ ਲਈ ਉੱਤਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਜਵਾਨ ਮਾਦਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ-ਸਹਾਈ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਬੰਧੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਸਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਫਲ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ. 98154-13046)

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ,
ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਸਾਇੰਟਿਸਟ
 (ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਇਕੋਨੋਮਿਕਸ),
 ਇਕੋਨੋਮਿਕਸ ਐਂਡ ਸੋਸ਼ੀਅਲੋਜੀ
 ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ

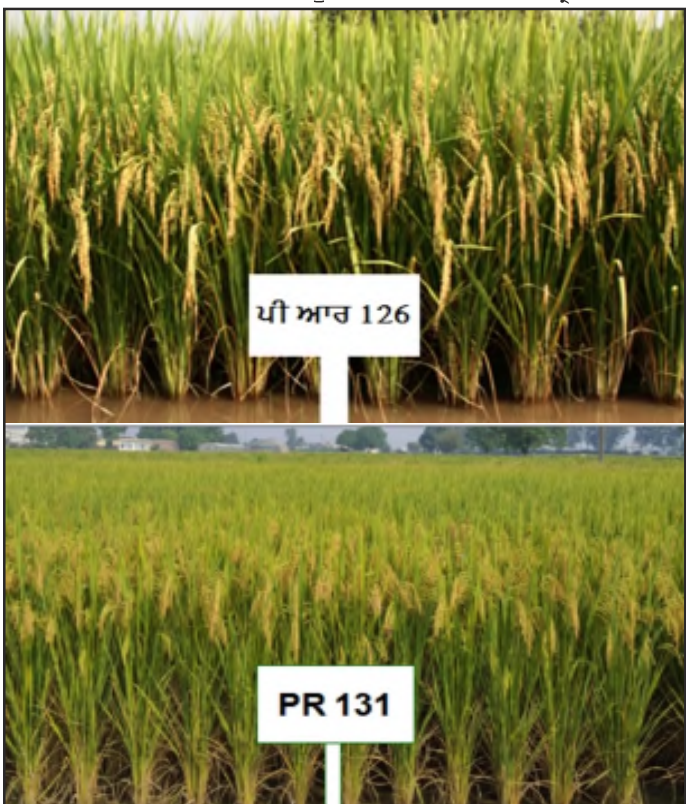

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 1970-71 ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 3.9 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਲ 2024-25 ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 32.4 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੱਕ ਵਧ ਗਿਆ। ਝੋਨੇ ਦਾ ਐਸਤਨ ਝਾੜ ਵੀ 27.7 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 66.4 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵੀ 10.3 ਲੱਖ ਟਨ ਤੋਂ 215.2 ਲੱਖ ਟਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ 1.92 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 15.49 ਲੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸਾਲ 2024-25 ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਨ-ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਚੌਲਾਂ ਦਾ 20.8 ਫ਼ੀਸਦੀ (116.1 ਲੱਖ ਟਨ) ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਜੋ ਹਰ ਸਾਲ ਲਗਭਗ ਅੱਧੇ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਏ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨਾ, ਤਰ-ਵੱਤਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ, ਵੱਟਾਂ/ਬੈਂਡਾਂ 'ਤੇ ਲੁਆਈ, ਸੁਕਾ-ਸੁਕਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣਾ, ਲੁਆਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਇਕ ਖਾਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਲ 2008-09 ਵਿੱਚ ਇਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸ/ਐਕਟ ਵੀ ਜਾਰੀ/ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਘਟ ਤਾਂ ਗਈ ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕੀ।

ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਹੇਠਾਂ ਰਕਬੇ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੀਏਯੂ.

ਰਕਬਾ 2013-14 ਤੋਂ 2025-26 ਦੌਰਾਨ 38.2 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ 72.8 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੱਕ ਵਧ ਗਿਆ। ਜੇ ਘੱਟ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੇਠਲੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਸਾਲ 2025-26 ਵਿੱਚ 83.3 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਕਬਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਿਸਾਨ ਘੱਟ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੀਏਯੂ. ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝਾੜ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ 'ਤੇ ਖਰਚਾ ਵੀ ਘੱਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਗੈਰ-ਸਿਫ਼ਰਸੀ, ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਖ਼ਪਤ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਸ-44, ਪੀਲੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਿਸਮਾਂ) ਹੇਠੋਂ ਰਕਬਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੂਸ-44 ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਜੋ 2013-14 ਵਿੱਚ 45.6 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੱਕ ਸੀ, 2025-26 ਵਿੱਚ 11.8 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੇ ਪਸਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵੱਲੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਧੀਨ

ਪਰਮਲ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀਆਰ-126 ਤੇ ਪੀਆਰ-131 ਰਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪਰਮਲ ਝੋਨੇ ਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 35.3 ਤੇ 23.0 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਕਬਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਬਰਨਾਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਮੋਗਾ ਅਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 67.5, 55.5, 36.3, 30.1, 28.6 ਤੇ 25.1 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦੇ ਲਗਭਗ ਰਕਬਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੇਠ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੋਰ ਹੋਰ ਡੂੰਘੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਬੋਝ ਵੀ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ

ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕੀਤਿਆਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਪੂਰਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ, ਖਾਦਾਂ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਲੇਬਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਾਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਾਫ਼ੀ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਆਰ-126 ਤੇ ਪੀਆਰ-131 ਵਰਗੀਆਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਝਾੜ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਿਰੋਲ ਵੱਟਤ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਸੱਠੀ ਮੂੰਗੀ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੀਜ ਕੇ ਆਮਦਨ ਵੀ ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਸੁਧਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਾੜੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋ ਸਕੇਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਣਕ ਦਾ ਝਾੜ ਵੀ ਵਧੇਗਾ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਖਰਿੜਾ ਛੱਡ ਕੇ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਸੋਮੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ, ਭੂਮੀ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ।

No. 1
RURAL WEEKLY

Now Think Before Advertising
KHETI DUNIYAN RETAINS LEADERSHIP
 IN
READERSHIP

KHETI DUNIYAN
 VOICE OF THE FARMERS

📍 KD COMPLEX, GAUSHALA ROAD, NEAR SHER-E-PUNJAB MARKET, PATIALA-147001 (PB.) INDIA
 📞 Mob. 90410-14575
 ✉️ khetiduniyan1983@gmail.com

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਪਤਾਹਿਕ

KHETI DUNIYAN

An Exclusive Agricultural Weekly

ਰਜਿਸਟਰਡ ਆਫਿਸ :

9-ਏ, ਅਜੀਤ ਨਗਰ,
ਪਟਿਆਲਾ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਆਫਿਸ :

ਕੇ.ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੁਰੂਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ,
ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕੀਟ,
ਪਟਿਆਲਾ-147001

ਮੋ.90410-14575

ਈ-ਮੇਲ : khetiduniyan1983@gmail.com

www.khetiduniyan.in

ਸਾਲ 44 ਅੰਕ 18
ਮਿਤੀ 02-05-2026

ਐਡੀਟਰ

ਜਗਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦਫਤਰ

ਪਟਿਆਲਾ

ਫੋਨ : 0175-2214575

ਮੁੰਬਈ

ਦਿੱਲੀ

ਲੁਧਿਆਣਾ

ਬਠਿੰਡਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

ਡਾ. ਡੀ.ਡੀ. ਨਾਰੰਗ

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ

ਡਾ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝੱਤਰਾ

ਡਾ. ਵਰਿੰਦਰ ਲਾਠਰ

ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ

ਏਕਤਾ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ

ਨੋਟ

- ★ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ★ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਭਾਵੇਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੋ।
- ★ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

Editor : JAGPREET SINGH,

Printer, Publisher and Owner of Weekly

'KHETI DUNIYAN' Printed at **Drishti Printers,**

484, Nagra Street, Natan Wali Galli, Backside Dashmesh Market,

Near Sher-e-Punjab Market, Patiala-147001 (Pb.)

and published from **Kheti Duniyan,** House No. 9-A, Ajit Nagar,

Patiala-147001 (Pb.). E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com

RNI No.PUNPUN00806

ਸਾਂਝੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਸੂਚਕ ਆਹਵਤ

ਦਹਾਕਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਹੱਥੀ ਖੇਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਮੂਹਿਕ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਸੂਚਕ ਆਹਵਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਖੇਤੀ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਉਦੋਂ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਆਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਸਾਨ ਆਪ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਖੇਤੀ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਭਾਵ ਕਟਾਈ, ਗਹਾਈ ਅਤੇ ਕਢਾਈ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਬੋਲੀ ਹੈ।

ਵਾਢੀ ਕਰਾਂਗੀ ਬਰਾਬਰ ਤੇਰੇ,

ਦਾਤੀ ਨੂੰ ਲੁਆ ਦੇ ਘੁੰਗਰੂ,

ਕਈ ਵਾਰ ਨੱਢੀ ਢੋਲੇ ਨੂੰ ਨਹੋਰਾ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਤੇਰੀ ਕਣਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਮੁੰਡਿਆ,

ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਾ ਬਹਿੰਦੀ,

ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਸਮੇਂ ਘਰ ਦੇ ਹਰ ਜੀਅ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਸਮਝਦਿਆਂ ਢੋਲਾ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਨਖਰੇਲੇ ਨੱਢੀ ਨੂੰ 'ਚੇਤਰੀ' ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਚੱਲ ਚਲੀਏ ਚੇਤ ਦੀ ਮੱਸਿਆ,

ਮੁੰਡਾ ਤੇਰਾ ਮੈਂ ਚੁੱਕ ਲਉ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਕਣਕ ਦੀ

ਕਟਾਈ/ਗਹਾਈ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਹਵਤ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਵਿੱਕੀਪੀਡੀਆ ਅਨੁਸਾਰ 'ਆਹਵਤ' ਪਾਉਣੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵੱਲੋਂ ਸਭੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਰੰਪਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਵਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਆਉਣਾ, ਆਵਨ, ਆਗਮਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ

ਮੂਲ 'ਆਵ' ਹੈ। ਜੋ ਆਉਣਾ ਜਾਂ ਆਵਨ ਕ੍ਰਿਆ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਿਆਵਾਚਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਆਹਵਤੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਗਮਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਖੂਬ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਪੰਗਾਗਤ ਖਾਣਾ ਜਿਵੇਂ ਘਿਉ-ਸੱਕਰ, ਖੀਰ, ਕੜਾਹ, ਸੇਵੀਆਂ, ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਲੱਸੀ, ਗੁੜ ਆਦਿ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰੋਟੀਆਂ, ਪਰੋਠਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਿੰਨੇ ਡੰਗ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਪਕਵਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਖਾਲਸਾ-ਸਾਜਨਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਨ ਵਾਲੀ ਆਹਵਤ ਵੇਲੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਕਰੇ ਜਾਂ ਮੁਰਗੇ ਦਾ ਮੀਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਵੀ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਵਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਆਵਨਜਾਨੁ ਅਤੇ ਆਵਨ ਜਾਵਨੁ ਭਾਵ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਟੁਕਾਂ ਵੀ ਕੋਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। 'ਆਵਨ ਜਾਨੁ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਬਨਾਇਆ ॥ (ਸ. ਗ. ਗ. ਸ. ਅੰਗ 294) ਆਦਿ ਪਰ ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਨ ਕਣਕ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਰਹੂ-ਰੀਤਾਂ ਨਾਲ ਦਾਤੀ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵੰਡ ਕੇ ਜਾਂ ਮਿੱਠਾ (ਗੁੜ, ਸੱਕਰ ਆਦਿ) ਵਰਤਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਢੋਲ-ਢਮਕੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਆਵਤੇ ਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਨਚਲੇ ਗੱਭਰੂ ਬੋਲੀ ਪਾਉਂਦੇ।

ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਕੋਠੜੀ ਉਤੇ ਨਰ ਸੁਕਾਵੇ ਕੇਸ

ਕਿਤੇ ਯਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਗਿਆ

ਬਦਲ ਕੇ ਭਰਾਵਾ, ਗਭਰੂਆ ਓ ਭੇਸ

ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੂਰੇ ਜਸਨ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਵਰਗਾ ਮਾਹੌਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਜ ਵਾਂਗ ਆਪਸੀ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਵੀ। ਸਮੂਹਿਕ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕੰਮ ਤੇਜ਼, ਸੋਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਾਣੀ ਨਾਲੇ 'ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਮੁੰਜ ਬਗੜ ਦਾ ਬਾਣ।'

ਫਸਲ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋ ਸਕੇ, ਕਿਸਾਨ ਵਾਢੀ, ਗਹਾਈ, ਚੁਕਾਈ 'ਚ ਲੇਟ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਇਸ ਲਈ ਆਹਵਤ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਣਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ / ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਦਾਹੇਮਦਾਰ ਇਸ ਫਸਲ ਉਪਰ ਟਿੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ

ਸੀ। ਸਿਰਫ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਦਰਜਨ ਕੁ ਹੋਰ ਸਹਾਇਕ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਟੇਕ ਵੀ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਮਘਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਫਸਲ ਨਾਲ। ਪੱਕੀ ਫਸਲ ਜੋ ਕਢਾਈ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਖੜ੍ਹੀ ਹੀ ਝੜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਖਰਚੇ, ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ, ਖਰੀਦੋ-ਫਰੋਖਤ ਸਭ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਮਝੋ ਖੇਤੀ ਅਰਥਚਾਰਾ ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸਭ ਕਣਕ ਉਪਰ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬੋਮੋਸਮੀਆਂ ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ, ਗੜ੍ਹਮਾਰੀ ਹਨੇਰੀਆਂ ਝੱਖੜਾਂ ਦਾ ਡਰ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਮੰਡਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ / ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕਵੀ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵਿਤਾ 'ਗਰੀਬ ਕਿਰਸਾਣ' 'ਚ ਬਾਖੂਬੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰੱਖ ਲਏ ਰੱਬ ਜੇ ਸੇਕਿਉ, ਝੱਖੜੇ ਸੁਕਧਾ ਸਾਹ,

ਗੜਿਓ, ਅਹਿਣੇ, ਕੁੰਗੀਓ, ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਹ।

ਪੱਕੀ ਖੇਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਗਰਬ ਕਰੇ ਕਿਰਸਾਣ,

ਵਾਓ ਝਖੜ ਝੋਲਿਓ, ਘਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਜਾਣ।

ਬੋਸ਼ਕ ਆਹਵਤ ਬਹੁਤੀ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਸਮੇਂ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਮੌਕੇ ਵੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਇੱਧਰ ਕਣਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਮਾਦ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਮਾਦ ਨੂੰ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਫਗਵਾੜਾ ਦੀ ਖੰਡ ਮਿੱਲ ਵਿਚ

ਸੁੱਟਣ ਸਮੇਂ ਕਮਾਦ ਦੀ ਸਿਲਾਈ ਲਈ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਗੰਢਵਾਂ 'ਚ ਸਰੀਕੇ ਭਾਈਚਾਰੇ 'ਚ ਸਾਡਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਲਗਦਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ (ਹੁਣ ਸਵਰਗਵਾਸੀ) ਕਮਾਦ ਛਿੱਲਣ ਮੌਕੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਆਵਤੇ ਸਦਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਖੂਹ ਉਪਰ ਆਪ ਮੀਟ ਬਣਾ ਕੇ ਆਹਵਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੋਸਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਕਈ ਘਰੀ ਔਰਤਾਂ ਮੀਟ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦੇ ਆਪ ਹੀ ਖੂਹ ਉਪਰ ਮੀਟ ਮੁਰਗਾ ਰਿਨੂ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਮੂਡੇ ਖੁੰਡੇ ਖੁਸੀ ਖੁਸੀ ਆਹਵਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਚੂਪਣ ਲਈ ਖੁਲੇ ਰੰਨੇ ਅਤੇ ਖਾਹਵਣ ਲਈ ਮੁਰਗ ਮੁਸਲਮ। ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਰੱਬ ਦੇ ਵਿਆਹ ਆਏ ਹੋਣ।

ਕਈ ਤਾਂ ਫਸਲ ਦੀ ਬੀਜਾਈ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆਹਵਤ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜੀਅ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਜਿੰਦੇ ਨਾਲ ਵੱਟਾ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਮੇਰੇ ਇਕ ਜਿਗਰੀ ਯਾਰ ਨੇ ਟਰੈਕਟਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਣਕ ਦੀ ਬੀਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵਹਾਈ ਲਈ ਆਹਵਤੇ ਸਦਿਆ ਸੀ।

ਕਈ ਜਣੇ ਆਪਣੇ ਸੁਹਣੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ 'ਚ ਆਪਣੀ ਟਸਨ ਟੋਹਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਆਹਵਤ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਆਖਰ ਔਲਾਦ ਵਾਂਗ ਪਾਲੀ ਫਸਲ ਜਦ ਖੁਲ ਕੇ ਫਲਦੀ-ਫੁਲਦੀ ਤੇ ਲਹਿ-ਲਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਣ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀਆਂ 'ਚ ਵਾਹਵਾ ਖੱਟਣ 'ਚ ਕੀ ਹਰਜ ਐ।

ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਬਾਂਗ ਫੜਨ ਦਾ ਸੁਖਦ ਵਰਤਾਰਾ

ਆਹਵਤ ਸਾਡੀ ਅੰਤਰ-ਨਿਰਭਰਤਾ, ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਇਕਮੁਠਤਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ, ਆਪਸੀ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ ਵੰਡਾਉਣ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਬਾਂਗ ਫੜਨ ਦਾ ਸੁਖਦ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮਸ਼ੀਨੀ ਖੇਤੀ, ਖੁਦ-ਪ੍ਰਸਤੀ, ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਫਿੱਕਾ ਪਾ ਦਿਤੇ। ਆਵਤ ਦਾ ਚਲਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸੁੱਖ-ਸਹੂਲਤ ਵਾਸਤੇ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਬਣਾਈਆਂ ਵੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਬੰਦੇ ਦਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਤੇ ਬਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ। ਬੰਦਾ ਹੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਕੰਗਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

- ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ, ਮੋ. 98766-55055

ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਸਫਲ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ

ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਰਮਾ ਪੱਟੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਵੱਲ ਵੱਧਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਪੀ ਬੀ. ਡੀ.-88 ਤੁਹਾਡੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸਮ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਅਤੇ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਤਾਂ ਰੱਖਦੀ ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਝੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਡਿਗਦੀਆਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਚੁਗਾਈਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਬੀਜ ਸਉਣੀ 2026 ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨਾਫੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ :-

★ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਜੰਮ ਲਈ ਖੇਤ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਚੰਗੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਵੀਂ ਰੋਣੀ ਕਰੋ।

★ ਬਿਜਾਈ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ 15 ਮਈ ਤੱਕ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਝਾੜ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਸਲ ਉੱਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

★ ਪੀ.ਬੀ.ਡੀ 88 ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੀਜ ਲੂੰ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 6-8 ਘੰਟੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡਿਉਂ ਕੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਬਰੀਕ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਸੁਆਹ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲ ਲਵੋ ਜੋ ਬੀਜ ਦੇ ਜੰਮ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

★ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਕਪਾਹ ਦੇ

ਬੀਜ ਨੂੰ ਲੂੰ ਰਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਤੇ 100 ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਂਧਕ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ 2-3 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਮੋਟੀ ਲੱਕੜੀ ਦੀ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਹਿਲਾਉ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਲੂੰ ਘੁਲ ਜਾਏ ਤਾਂ 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਪਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ

ਕੇ ਛਾਨਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪੁਣ ਲਵੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਸੋਢੇ ਦੇ ਘੋਲ (50 ਗ੍ਰਾਮ ਮਿੱਠਾ ਸੋਢਾ, 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਲਈ ਡੁਬੋ ਲਵੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੀਜ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਅਸਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੰਦਰੁਸਤ ਬੀਜ ਰਹਿਤ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸੁਕਾ ਲਓ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਸੋਧੋ।

★ ਬਿਜਾਈ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੂਰੀ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਪਾਹ ਬੀਜਣ ਵਾਲੀ ਡਰਿੱਲ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਸਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਰਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਰਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 45 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

★ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੈ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਲਈ ਪੋਲੀਥੀਨ ਬੈਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ 65 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ (ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਆਉਣ ਤੇ) ਅਤੇ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 27 ਕਿਲੋ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਜਾਂ 75 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ।

★ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ (13:0:45) ਦੇ 2% ਘੋਲ ਦੇ ਹਫਤੇ-ਹਫਤੇ ਤੇ 4 ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

★ ਟੀਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਛਿੜਕਾਅ ਉਦੋਂ ਕਰੋ ਜਦੋਂ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪੌਦੇ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਤੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 10 ਦਿਨ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਆਖਰੀ ਚੁਗਾਈ ਤੋਂ 2 ਹਫਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਦੇ ਰਹੋ।

★ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਪੌਦੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਉੱਪਰ ਲੱਗੇ ਟੀਡੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਟੀਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ 1.5 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਬੂਟੇ ਉੱਪਰੋਂ ਦਾਤੀ ਜਾਂ ਕਾਂਟ ਛਾਟ ਵਾਲੀ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੱਟਦੇ ਰਹੋ।

ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਪੱਛਮੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਰਿਵਾਇਤੀ ਫਸਲ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟਿਕਾਉ ਅਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਵਿਕਲਪ ਵਜੋਂ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰੀਏ।

- ਗੋਮਤੀ ਗਰੇਵਰ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਮੋ. 94-171-1160-1

ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਤੋਰੀ

ਤੋਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਲਈ ਵੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੋਰੀ ਘੀਆ ਤੋਰੀ ਤੇ ਕਾਲੀ ਤੋਰੀ (ਧਾਰੀਦਾਰ) ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ : ਤੋਰੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਅਤੇ ਨਮੀ ਵਾਲੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦੀ

ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਨਿਕਾਸ ਵਾਲੀ ਰੇਤਲੀ ਮੈਰਾ ਮਿੱਟੀ ਇਸ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ।

ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਸੋਧ :

ਮਾਤਰਾ : ਇੱਕ ਏਕੜ ਲਈ ਲਗਭਗ 2 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋਧ : ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਉੱਲ੍ਹੀਨਾਸ਼ਕ (ਜਿਵੇਂ ਕੈਪਟਾਨ ਜਾਂ ਥੀਰਮ) ਨਾਲ 2 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ : ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੇਂ 10-15 ਟਨ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ 20 ਕਿਲੋ ਨਾਈਟਰੋਜਨ (45 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ), 20 ਕਿਲੋ ਫਾਸਫੋਰਸ (125 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ) ਅਤੇ 10 ਕਿਲੋ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਫੁੱਲ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਗੋਡੀ : ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ 4-5 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰੋ। ਖੇਤ ਨੂੰ ਨਦੀਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰੱਖਣ ਲਈ 2-3 ਵਾਰ ਗੋਡੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਜੇ ਵੇਲਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਜਾਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਝਾੜ ਵੱਧ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ ਸਮਾਂ : ਤੋਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ :

ਗਰਮ ਰੁੱਤ - ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ।

ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ - ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ।

ਤਰੀਕਾ : ਤੋਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਣੀ ਸਿੱਧਾ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲੱਗੇ ਤੇ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ : 2.5 ਤੋਂ 3.0

ਮੀਟਰ ਚੌੜੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਬਣਾਓ।

ਪੌਦੇ ਤੋਂ ਪੌਦੇ ਦੀ ਦੂਰੀ : ਵੱਟਾਂ ਦੇ

ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ 45 ਤੋਂ 50 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਬੀਜ ਲਗਾਓ।

ਫੁੰਘਾਈ : ਬਿਜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਬੀਜ

ਨੂੰ ਲਗਭਗ 1-2 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘਾ ਬੀਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ : ਤੋਰੀ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਲਾਲ ਭੁੰਡੀ ਅਤੇ ਫਲ ਦੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਾਲ ਭੁੰਡੀ ਲਈ ਨਿੰਮ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਲ ਦੀ ਮੱਖੀ ਲਈ 'ਫੋਰੋਮੋਨ ਟ੍ਰੈਪ' ਲਗਾਓ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਸੰਪੂਰਣ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਪਤਾਹਿਕ ਪਟਿਆਲਾ

ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਿਆਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ

12 ਨਹੀਂ 24 ਨਹੀਂ

52 ਅੰਕ

ਹਰ ਹਫਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ

ਸਮਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ - ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ

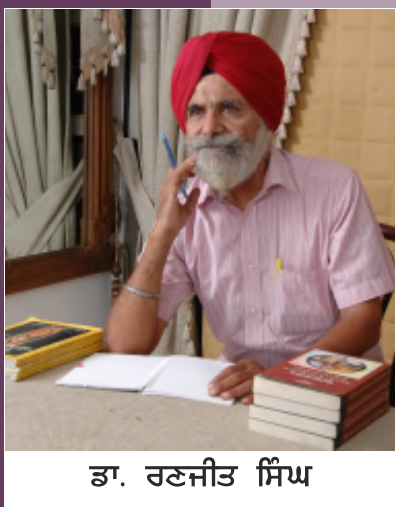
ਪਰਿਵਾਰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਇਕਾਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਰਿਵਾਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋਣਗੇ, ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਾਜ ਵਧੀਆ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਆਮ ਕਰਕੇ ਬੱਚਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਭੈੜਾ ਸਿੱਖ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੁੱਖ ਬਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉੱਚਾ ਰੱਖੇ ਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਇਆਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ। ਨੌਕਰੀ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਘੜੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਮਾਂ ਸਭਨਾਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਘੜੀ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਝਗੜਿਆਂ, ਬੇਗਾਨਗੀ, ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਇਲ ਫੜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਬੱਚੇ ਉੱਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਮਾਪੇ ਆਪ ਮੋਬਾਇਲ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਬੱਚੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਗੀਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਘਰ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਕੰਮ ਤੋਂ ਆਇਆ ਚਾਹ ਪੀਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਘਰ ਦੀ ਸੁਆਣੀ ਵੀ ਕੰਮੋਂ ਵਿਹਲੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਤਾਬ

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਉਦੋਂ-ਉਦੋਂ ਹੀ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਵੰਡੀਆਂ ਪੈਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇੰਝ ਪਿੰਡ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਬਹੁਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ

ਕੇ ਸੁਖ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਬਾਪੂ ਦੀ ਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਚੋਪਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿੱਤੂ ਪਰੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਨਿੱਘ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਕਤਚਾਪ, ਕਲਸਟੋਲ, ਤਣਾਵ, ਘਬਰਾਹਟ ਆਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਖਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ

ਇਕਹਿਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਤਲਖੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਨਿੱਘ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਕਤਚਾਪ, ਕਲਸਟੋਲ, ਤਣਾਵ, ਘਬਰਾਹਟ ਆਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਖਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਚੈਨ ਗਾਇਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਸ਼ਚਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਉੱਥੇ ਆਪਣੀ ਮੋਹੜੀ ਗੱਡੀ ਸੀ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧੰਦਾ ਖੇਤੀ ਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਵੱਸੋਂ ਖੇਤੀ ਉਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਲਈ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਵਧ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਵਧੀਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਦਾ

ਵਧ ਰਹੀ ਅਬਾਦੀ, ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਹਿਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਮਾਜ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਜ਼ੁਰਗ, ਬੱਚੇ ਤੇ ਮਾਪੇ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤਿੜਕ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਟੁੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਇੰਝ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਬਣਿਆ

ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਚੈਨ ਗਾਇਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਸ਼ਚਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਿਰਧ ਆਸ਼ਚਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਟੁੱਟੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਜ਼ਾਈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਆਸਰੇ ਉਦਾਸੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕਹਿਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਈ ਬਹੁਤੇ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੁਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਭਜ ਦੋੜ ਕਾਰਨ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵਿੱਚ ਤਲਖੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੜਕਾ ਦੜਕਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਲਾਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਦੇ ਦਾਦੀ ਦੀ ਗੋਦ ਦਾ ਨਿੱਘ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੁਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖੇਡਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਕਮਰਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਿੱਘ ਵੀ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਚਿੜਚਿੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਘ ਤੋਂ ਵਧੇ ਬੱਚੇ ਮੋਬਾਇਲ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ

ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਉਪਰਾਮਤਾ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਵੀ ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਲਖੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜਪਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਸੈਲ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੱਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ 15 ਮਈ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਬੜਾ ਔਖਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮਿਲਣੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅੱਡ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਕੋਲ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇੰਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਗੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿੱਘ ਵੀ ਮਾਣ ਸਕਣਗੇ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਰਲ ਕੇ ਖਾਵੇ। ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਮੋਬਾਇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਇਲ ਉੱਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਹੱਸਿਆ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਨਿੱਘ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਹੱਸਣਾ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਘੁੱਟਣ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਲਖੀ ਵਧੇਗੀ। ਹੁਣੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੋਬਾਇਲ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੋਬਾਇਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਘੁੰਮਿਆ ਕਿਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਖੇਡਾਂ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾਣ, ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਰਲਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਸਦਕਾ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਨਿਮਰਤਾ, ਸੇਵਾ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਕਲ, ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਮਰਤਾ, ਮਿਠਾਸ ਅਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਗੁੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੈ। ਮਾਪੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਾਪੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਨ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਬੱਚਾ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਇਲ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਉਹ ਵੀ ਮੋਬਾਇਲ ਛੱਡ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਲੈ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਮਨੁੱਖ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਉਸ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਖੇਤੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਖੇਤੀ ਲਈ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ

ਕੰਮ ਔਖਾ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਖੁਸ਼ਕ ਵੀ ਵਧੀਆ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖਾਸ ਮਹੱਤਤਾ ਸੀ।

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹੋ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੱਕ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪਰਿਵਾਰਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਮੁੜ ਵਿਉਪਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਵਿਉਪਾਰ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇੰਝ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਸਾਂਝਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਰਲ ਕੇ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਰਲ

ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਾਂਝਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵੰਡ ਛਕਣਾ, ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਸਾਂਝ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮਜ਼ੇ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਸਾਂਝ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਉਦੋਂ ਅੱਡ ਕਮਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਝ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਫਿਕਰ ਜਾਂ ਡਰ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਕਹਿਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਤਲਖੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਝੋਨਾ : ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੀ ਬੀਜੇ। ਪੀ ਆਰ 132, ਪੀ ਆਰ 121, ਪੀ ਆਰ 122, ਪੀ ਆਰ 131, ਪੀ ਆਰ 128, ਪੀ ਆਰ 129, ਪੀ ਆਰ 114 ਅਤੇ ਪੀ ਆਰ 113, ਮਈ 20 ਤੋਂ 25, ਪੀ ਆਰ 127, ਪੀ ਆਰ 130 ਅਤੇ ਐਚ ਕੇ ਆਰ 47 ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਅਤੇ ਪੀ ਆਰ 126 ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ 25 ਮਈ ਤੋਂ 20 ਜੂਨ ਤੱਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੀ ਆਰ 132 ਕਿਸਮ ਦਰਮਿਆਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸਮ ਹੈ ਜੋ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲੋਂ 25 ਫ਼ੀਸਦੀ ਘੱਟ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨਾਲ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਸਮ ਡਿੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿੱਚ 12-15 ਟਨ ਗਲੀ ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪਾ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਪਾਣੀ ਲਾਉ ਤਾਂ ਕਿ ਨਦੀਨ ਉੱਗ ਪੈਣ। ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵਾਹੋ। ਖੇਤ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਪਾਣੀ ਦਿਉ ਅਤੇ ਕੱਢੂ ਕਰੋ। ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ 26 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 60 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 40 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ

ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝਾਵਾਂ

ਸੰਯੋਜਕ : ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ **ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਤਾ :** ਅਮਿਤ ਕੌਲ, ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ, ਅਰਸ਼ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ, ਸਿਮਰਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਮਾ ਦੇਵੀ, ਤੇਜਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾਨੀ ਸ਼ਰਮਾ

ਨਰਸਰੀ ਬੀਜਣ ਤੋਂ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਨੌਮਿਨੀ ਗੋਲਡ 10 ਐਸ ਸੀ 100 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ 150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ

ਸਲਫੇਟ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਦੇ ਘੋਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਛਿੜਕਾਅ ਹਫ਼ਤੇ-ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਪੱਤੇ ਜੰਗਲੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ 0.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (ਅੱਧਾ ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਅਤੇ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ) ਜਾਂ 0.3% ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (300 ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਅਤੇ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਪਾਣੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬੱਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਝ ਮੱਕੀ ਡਿੱਗੇਗੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਝਾੜ ਵੀ ਚੋਖਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਖਾਦਾਂ ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪਾਉ। ਹਾਈਬਰਿਡ ਪੀ ਐਮ ਐਚ-1, ਪੰਜਾਬ ਸਵੀਟ ਰੋਗਨ-1 ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ 35 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ (ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ), 150 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 20 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਪੀ ਐਮ ਐਚ-2, ਕੇਸਰੀ ਅਤੇ ਪਰਲ

(ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ) ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਪਾ ਦਿਉ। ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਿਆਰੇ ਸੋਖ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਜੜ੍ਹ-ਗੰਢ ਨੀਮਾਟੋਡ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਖਲ 40 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਦੀ ਰਾਉਣੀ ਉਪਰੰਤ ਆਖਰੀ ਵਾਰੀ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਸਮਤੀ ਨੂੰ ਝੰਡਾ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੀਜ ਅਤੇ ਪਨੀਰੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਰਾਈਕੋਡਰਮਾ ਐਸਪੈਰੇਲਮ 2% ਡਬਲਯੂ ਪੀ (ਪੀ ਏ ਯੂ ਸਟ੍ਰੇਨ) ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਓ। ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਬੀਜ ਰਾਹੀਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜ ਨੂੰ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਸਪਰਿੰਟ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 10-12 ਮਿ.ਲਿ. ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸੋਧ ਲਓ। ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ 20 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਛਿੱਟਾ ਦਿਓ। ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਗਿੱਲੀ ਰੱਖੋ। ਬੀਜਣ ਤੋਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 26 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹੋਰ ਪਾਉ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ 1200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਬੂਟਾਕਲੋਰ 50 ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 7 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੋਫਿਟ 37.5 ਈ ਸੀ (ਪ੍ਰੋਟੀਲਾਕਲੋਰ + ਸੇਫਨਰ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ) ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 3 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵਰਤੋਂ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 60 ਕਿਲੋ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਰੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੀਜ ਉੱਗਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਦਸ ਦਿਨ ਤੱਕ ਹਲਕਾ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਦੇਣੇ ਰਹੋ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਹਲਕੀਆਂ (ਰੇਤਲੀਆਂ) ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਆਉਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਨੀਰੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਪੱਤੇ ਪੀਲੇ ਦਿਖਣ ਤਾਂ 0.5-1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ (0.5-1 ਕਿਲੋ ਫੈਰਸ

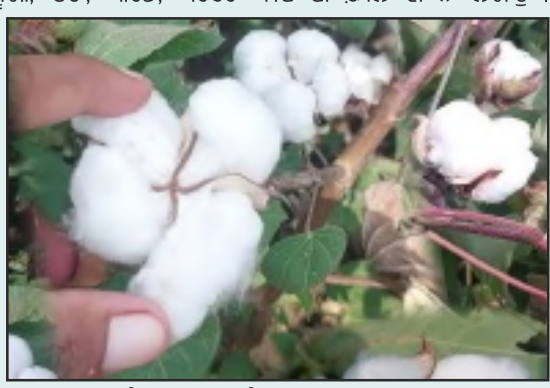
ਮੱਕੀ : ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਿਸਮਾਂ ਹੀ ਬੀਜੇ। ਖੇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਬੈੱਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ 3-5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ 18 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ ਜਾਂ 60 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਵੱਟਾਂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਤੇ 6-7 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਬਿਜਾਈ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ 20 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ। ਬੈੱਡ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਣਕ ਵਾਲੇ ਬੈੱਡ ਪਲਾਂਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੈੱਡ ਜਾਂ ਵੱਟਾਂ ਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੱਕੀ ਦੇ ਉਗਣ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ

ਪਾਪਕਾਰਨ ਨੂੰ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ (ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ), 75 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 20 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਪਾਉ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਲੀ ਸੜੀ ਰੂੜੀ 6 ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵੀ ਪਾਉ।

ਕੀੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਗੇਤੀ ਫੇਟ ਦੇ ਰੰਤੂਏ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 45 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 10 ਕਿਲੋ ਰੀਜੈਂਟ/ਮਿਰਟੈਲ/ਰਿਪਨ 0.3 ਜੀ ਨੂੰ 20 ਕਿਲੋ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਰਲਾ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ 150 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਟਕੋਮੀ 20 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਫਲੂਬੈਂਡਾਮਾਈਡ) ਜਾਂ 150 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜ਼ਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ (ਕਲੋਰਾਐਂਟਰਾਨਿਲੀਪਰੋਲ) 2 ਲਿਟਰ ਡਰਮਟ/ਕਲਾਸਿਕ/ਡਰਮਸਬਾਨ/ਮਾਰਕ ਪਾਈਰੀਵਾਸ 20 ਈ ਸੀ ਨੂੰ 400 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਫੁਹਾਰੇ ਨਾਲ ਸਿਆੜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਹਲਕੀ ਮਿੱਟੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਹਲਕਾ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਉ। ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਜੇ ਕਮਾਦ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਪੱਤੇ ਨੜੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਪੀਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਾਟ ਵਿੱਚ ਨੜੀਆਂ ਵੀ ਪੀਲੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ (ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਦੇ ਘੋਲ ਦੇ ਹਫ਼ਤੇ-ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ 2-3 ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਨਰਮਾ ਤੇ ਕਪਾਹ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਲਓ। ਨਰਮਾ ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਨੇੜੇ ਨਾ ਬੀਜੋ। ਲਾਗੇ ਭਿੰਡੀ, ਮੂੰਗੀ, ਢੈਚਾ, ਅਰਿੰਡ, ਅਰਹਰ ਆਦਿ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵੀ ਨਾ ਲਗਾਉ। ਖੇਤ ਸਾਫ਼ ਰੱਖੋ। ਕੰਘੀ ਬੂਟੀ ਅਤੇ ਪੀਲੀ ਬੂਟੀ ਨੂੰ ਵੱਟਾਂ ਬੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਵਾਇਰਸ ਨਰਮੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਲਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ, ਖ਼ਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰ ਪਈ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਨਦੀਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੰਘੀ ਬੂਟੀ, ਪੀਲੀ ਬੂਟੀ, ਪੁੱਠ ਕੰਡਾ, ਧੜੂਰਾ, ਭੰਗ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ। ਨਰਮੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਂਗਣ, ਆਲੂ, ਟਮਾਟਰ, ਮਿਰਚਾਂ, ਮੂੰਗੀ ਆਦਿ ਤੇ ਵੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਤੇ ਵੀ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਇਟਸਿੱਟ ਨਦੀਨ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਜਾਂ ਬਰਸਾਤ ਮਗਰੋਂ ਉੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਟੋਪ 30 ਤਾਕਤ ਇਕ ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕੋ। ਛਿੜਕਾਅ ਇੱਕਸਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਵਾਈ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਟੋਪ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੀ ਇਸ ਲਈ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਇਟਸਿੱਟ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਉ। ਨਰਮੇ/ਕਪਾਹ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਵੱਤਰ ਆਉਣ ਤੇ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹਿਟਵੀਡ ਮੈਕਸ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਪਾਇਰੀਥਾਇਉਬੇਕ ਸੋਡੀਅਮ 6% + ਕੁਇਜ਼ਾਲੋਫਾਪ ਇਥਾਇਲ 4%) ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੇ ਘਾਹ ਚੌੜੇ ਪੱਤੇ ਵਾਲੇ ਮੌਸਮੀ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਲਪੇਟਾ ਵੇਲ (ਗੁਆਰਾ ਵੇਲ) ਦੀ ਵੀ 2 ਤੋਂ 5 ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਚੰਗਾ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ ਬੀਜਣ ਤੋਂ 45 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਗੋਡੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ।

ਮੂੰਗਫਲੀ : ਕਣਕ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਮਰੂਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਸੁਧਾਰ (Crop Regulation in Guava) ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਗੁਰਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਰਲਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਫ਼ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਮੋ. 70094-79737)

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੂਦ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਲ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਅਮਰੂਦ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਸਫੈਦਾ' ਅਤੇ 'ਸਰਦਾਰ' ਕਿਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (PAU) ਵੱਲੋਂ 'ਪੰਜਾਬ ਸਫੈਦਾ', 'ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਨ', 'ਪੰਜਾਬ ਪਿੰਕ' ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਨਤ ਕਿਸਮਾਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਅਮਰੂਦ ਦਾ ਰੁੱਖ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫਲ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਅਤੇ ਫਾਈਬਰ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ

ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ, ਅਮਰੂਦ ਦੇ ਰੁੱਖ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਫਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ : ਇਹ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਲ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ, ਮਿੱਠੇ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਫ਼ਸਲ : ਇਸ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਫਲ ਮੱਖੀ (Fruit fly) ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਲ ਜਲਦੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਸਿਰਫ਼ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਫ਼ਸਲ ਲੈਣ ਲਈ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ "ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਸੁਧਾਰ" ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਬਰਸਾਤੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਤੋਂ

ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾ ਸਕਣ।

ਅਮਰੂਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ :

(i) ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ, ਜਦੋਂ ਰੁੱਖ 'ਤੇ

ਲੀਟਰ ਅਲਕੋਹਲ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਫਿਰ 1000 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਓ। ਇਹ ਬਰਸਾਤੀ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ii) 20 ਤੋਂ 30 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟਾਹਲੀਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ 20-30 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਨਾਲ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਸਰਦੀਆਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(iii) ਅਪ੍ਰੈਲ ਅਤੇ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਬਾਗ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਨਾਲ ਰੁੱਖ ਆਰਾਮ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤ ਵਾਲੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਘੱਟ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।

(iv) ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਖਾਦਾਂ ਪਾਓ ਤਾਂ ਜੋ ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖ ਨਵੀਂ ਫੁੱਟਾਰ ਲਵੇ। ਇਹੀ ਨਵੀਂ ਫੁੱਟਾਰ ਅਗਸਤ-ਸਤੰਬਰ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਦੇਵੇਗੀ ਜੋ ਦਸੰਬਰ-ਜਨਵਰੀ (ਸਰਦੀਆਂ) ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਫਲ ਬਣੇਗੀ।

ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਣ, ਉਦੋਂ 10% ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 600 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ/ਲੀਟਰ NAA ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। 600 ਗ੍ਰਾਮ NAA ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ 1.5-2

ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਵਾਢੀ ਦੌਰਾਨ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਰਵੈਸਟਰਾਂ ਤੇ ਕੰਬਾਈਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿਲੰਡਰ (ਫਾਇਰ ਐਕਸਟਿਂਗਿਸ਼ਰ) ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਵਾਢੀ ਦੌਰਾਨ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਰਵੈਸਟਰਾਂ ਤੇ ਕੰਬਾਈਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿਲੰਡਰ (ਫਾਇਰ ਐਕਸਟਿਂਗਿਸ਼ਰ) ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ 8-10 ਫੁੱਟ ਚੌੜਾ ਖਾਲੀ ਪੱਟਾ (ਫਾਇਰ ਲਾਈਨ) ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਅੱਗ ਲੱਗ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ।

ਸਞੇ ਉਪਰਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਪਾਵਰਕੋਮ ਦੇ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰਬਰ 1912 ਜਾਂ 96461-06835, 96461-06836 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੌਸਮ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਜ : ਤੇਜ਼ ਹਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਅੱਗ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ

ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।
ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ : ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ਤਰਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸਚੇਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਾਵਰਕੋਮ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ

ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਦਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਫ਼ਸਲ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਮਹਿਜ਼ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਨਾਂ ਵੀ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਲ-ਡੰਗਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁੜੀ ਦੇ ਕੁੱਪ ਵੀ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅੱਗ ਫੈਲ ਕੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਜਾਨੀ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਸਰ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ, ਟਰਾਂਸਫਾਰਮਰਾਂ ਅਤੇ ਜੀ ਓ ਸਵਿੱਚਾਂ ਨੇੜੇ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੱਧ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ

ਫਿੱਲੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਭਿੜਨ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਖਰਾਬੀ ਕਾਰਨ ਚੰਗਿਆੜੀ ਨਿਕਲਣ ਕਾਰਨ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵੱਡੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ।

ਬਿਜਲੀ ਸਬੰਧੀ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ : ਪਾਵਰਕੋਮ ਵੱਲੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਣਕ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂ ਟਰਾਂਸਫਾਰਮਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਬੀਜੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬੀਜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਵੱਢਣ ਸਮੇਂ ਵਧੇਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ। ਟਰਾਂਸਫਾਰਮਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 10 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਖੇਤਰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਨਾਲ ਅੱਗ ਨਾ ਫੈਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਫਿੱਲੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਤੁਰੰਤ ਪਾਵਰਕੋਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਕੰਬਾਈਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ :

ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਲੋੜ : ਪਾਵਰਕੋਮ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਅੱਗਾਂ ਲੱਗਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੀੜੀ, ਸਿਗਰਟ ਪੀਣ ਜਾਂ ਮਾਚਿਸ ਦੀ ਤੀਲੀ ਸੁੱਟਣ ਨਾਲ ਅੱਗ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਜਾਂ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਅੱਗ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ : ਹਰ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਡਰੱਮ, ਰੇਤ ਦੇ ਥੈਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਧਾਰਨ ਸਾਧਨ ਖੇਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ

ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਤੇਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਵਾਢੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਧੇਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੱਗ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ : ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਬੱਚੇ ਖੇਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ

ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਰਗੀਆਂ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਦੀ।

ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੋਰ ਸੰਭਵ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪਾਵਰਕੋਮ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਮਦਨ ਬੰਗੜ
ਮੋ. 95015-75511

ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵਾਹੋ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਓ

ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ, ਉਪਦਿਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਿਨਹਾਸ, ਫ਼ਸਲ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ. 94639-91330)

ਝੋਨਾ-ਕਣਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਵਾਢੀ ਤਕਰੀਬਨ ਕੰਬਾਈਨ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਨਾੜ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਕੰਬਾਈਨ ਨਾਲ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਖੇਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਈ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਦਾ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਘੱਟ ਲਾਹੇਵੰਦ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚਰੇ ਵਜੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਤੂੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੂੜੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 20-25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਚੇ ਹੋਏ ਨਾੜ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਨਾਲ ਪੁੰਦੇ ਦਾ ਗੁੰਬਰ ਜਿੱਥੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪੁਲੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੋਂ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾੜ ਦੇ ਜਲਣ ਨਾਲ ਜੋ ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਭੂਮੀ ਵਿਚਲੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫ਼ਸਲ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ 30-40% ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ, 25-35% ਫਾਸਫੋਰਸ, 70-85% ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ 35-45% ਸਲਫਰ ਪਤਰਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਟਨ ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 400

ਕਿਲੋ ਕਾਰਬਨ, 4-5 ਕਿਲੋ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ, 0.7-0.9 ਕਿਲੋ ਫਾਸਫੋਰਸ, 9-11 ਕਿਲੋ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ, 0.2-1.0 ਕਿਲੋ ਸਲਫਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਤੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭੌਤਿਕ, ਰਸਾਇਣਿਕ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵਾਹੁਣ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤ ਵਾਪਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਜੀਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵੀ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਖੋਜ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਝੋਨੇ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੁਹੰਦ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਝਾੜ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਦਾਂ

ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੰਬਾਈਨ ਨਾਲ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਕਣਕ ਦਾ ਨਾੜ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਪੀ ਏ ਯੂ ਹੈਪੀ ਸੀਡਰ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਘੱਟ ਵੱਤਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਨੂੰ ਹੈਪੀ ਸੀਡਰ ਜਾਂ ਸਮਾਰਟ ਸੀਡਰ ਨਾਲ ਬੀਜਣ ਉਪਰੰਤ ਪਾਣੀ ਲਾ ਕੇ

ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਕਣਕ ਦਾ ਨਾੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟ ਸੀਡਰ ਜਾਂ ਸੁਪਰ ਸੀਡਰ ਨਾਲ ਵੀ ਬਿਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਣਕ ਕੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨ ਜਿੱਥੇ ਵਧੇਰੇ ਆਮਦਨ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਸੁਧਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਹਲੀ ਪਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ

ਸਫ਼ਲਤਾਪੂਰਵਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਹੈਪੀ ਸੀਡਰ ਜਾਂ ਸਮਾਰਟ ਸੀਡਰ ਨਾਲ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸਮਾਂ, ਉਰਜਾ

ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਤੌੜਨ ਉਪਰੰਤ ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਹਰਾ ਟਾਂਗਰ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦਬਾਉਣ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦਾ ਝਾੜ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਮਈ-ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤਾਪਮਾਨ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜੈਵਿਕ ਕਾਰਬਨ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰੋ, ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੁਹੰਦ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਅਸਰ 3-4 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੁਹੰਦ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚੀਏ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੀਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰੋ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੁਹੰਦ ਨੂੰ ਸੁੱਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਲਈ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੁਹੰਦ ਸੰਭਾਲ ਦੀਆਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੇ ਅਸਾਨ ਤਰੀਕੇ

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਲ ਉਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਗਰਮੀ ਦੀ ਲਹਿਰ (ਹੀਟ ਵੇਵ)। ਜਦੋਂ ਤਾਪਮਾਨ 45°C ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਪਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮ 'ਲੂ' ਹਵਾਵਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਅੰਬ, ਕਿੰਨੂ, ਅਮਰੂਦ ਅਤੇ ਲੀਚੀ ਵਰਗੇ ਫਲਦਾਰ ਪੌਦੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਬਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਫਲ ਝੜਨਾ, ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਸੜਨਾ ਅਤੇ

ਡਾ. ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਢਿਲੋਂ, ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਰਲਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ

ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪੱਤੇ ਜਲਦੀ ਨਮੀ ਖੋ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਲ ਪੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਝੜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਪੌਦੇ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਹੀ ਸਿੰਚਾਈ : ਬਾਗ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਤੇਜ਼ ਗਰਮੀ ਦੌਰਾਨ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਸਭ ਤੋਂ

ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਪੌਦੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੁੱਕੀ ਪਰਾਲੀ, ਘਾਹ ਜਾਂ ਪੱਤੇ ਵਿਛਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਨਮੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਘੱਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪਰਤ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਚਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਛਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ : ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ
ਤੀਖੀ ਧੁੱਪ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਪੌਦਿਆਂ ਲਈ ਛਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸ਼ੇਡ ਨੈੱਟ ਜਾਂ ਸਰਕਡੇ ਵਰਗੇ ਸਥਾਨਕ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਅਸਥਾਈ ਢਾਂਚੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਤਣੇ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ : ਸਨਬਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ
ਪੌਦੇ ਦਾ ਤਣਾ ਵੀ ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਸੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜੂਨੇ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕਾਪਰ ਸਲਫੇਟ ਨਾਲ ਤਣੇ ਨੂੰ ਸਫੈਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਧੁੱਪ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਣਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਲੂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ : ਗਰਮ ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟਾਓ
ਗਰਮ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਨਮੀ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਾਲੀ, ਸੁੱਕੀ ਘਾਹ ਜਾਂ ਬਾਉਂਡਰੀ 'ਤੇ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾ ਕੇ ਹਵਾ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਾਧੂ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਬਚੋ
ਗਰਮੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰੀ ਖਾਦਾਂ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਕਟਾਈ-ਛਟਾਈ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪੌਦੇ ਉੱਤੇ ਵੱਧ ਦਬਾਅ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ

ਵਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੁਧਾਰੋ
ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਖਾਦ ਜਾਂ ਕੰਪੋਸਟ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਪਾਣੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਸਿੰਚਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਲਕੀ ਗੁੜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਕਠੋਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਸੌਖਾ ਫਾਰਮੂਲਾ
ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਇੱਕ ਸੌਖਾ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਰ ਕਦਮ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ :

ਸਵੇਰੇ ਡੂੰਘੀ ਸਿੰਚਾਈ, ਪਰਾਲੀ ਨਾਲ ਮਲਚਿੰਗ, ਸਰਕਡੇ ਨਾਲ ਛਾਂ, ਤਣੇ ਦੀ ਸਫੈਦੀ। ਗਰਮੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਹੁਣ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਉਚਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ - ਚਾਹੇ ਗਰਮੀ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਸਧਾਰਣ ਅਤੇ ਕਾਰਗਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਠਿਨ ਮੌਸਮ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗਰਮੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ : ਸਿਰਫ਼ ਤਾਪਮਾਨ ਨਹੀਂ
ਗਰਮੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਿਰਫ਼ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਸੁੱਕਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੌਦੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੜ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਸੋਖਣ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਵਧੀਆ ਹੈ ਕਿ ਡੂੰਘੀ ਸਿੰਚਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਣੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਭਾਫ਼ ਬਣਨ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਡਿੱਪ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੀ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਵਿਕਲਪ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮਲਚਿੰਗ : ਕੁਦਰਤੀ ਠੰਢਕ
ਮਲਚਿੰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ

ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝੇਵੇਂ

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 7 ਦੀ

ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਰੋਣੀ ਕਰ ਲਉ। ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 2 ਮਿ. ਲਿ. ਨਿਉਨਿਕਸ 20 ਐਫ ਐਸ ਜਾਂ 1.5 ਗ੍ਰਾਮ ਸੀਡੋਕਸ ਜਾਂ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਬੀਰਮ ਜਾਂ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਇੰਡੋਫਿਲ ਐਮ-45 ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬੀਜ ਵਾਲੀਆਂ ਗਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਲਉ। ਨਿਉਨਿਕਸ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਸੁੰਡ ਅਤੇ ਸਿਉਂਕ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 50 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ, 17 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਉ ਅਤੇ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸਤਾਂ (25 ਕਿਲੋ + 25 ਕਿਲੋ) ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਪਉ। ਜੇਕਰ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫਾਸਫੋਰਸ ਦੀ ਖੁਰਾਕ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਛੋਟੇ, ਕਾਲੇ ਭੂਰੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫੁੱਲ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੂ (ਬਰਿੱਧ) ਨਾਲ ਫਲੀਆਂ ਭੈੜੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵਤਾ ਘਟਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਲ ਝਾੜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਅਖੀਰਲਾ ਪਾਣੀ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 55 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਪੱਕ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੈਂਬਾ (ਜਪਾਨੀ ਪੁਦੀਨਾ) : ਗਰਮ ਤਾਪਮਾਨ ਕਾਰਨ ਮੈਂਬੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਿੰਚਾਈ ਹਲਕੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਹਲਦੀ : ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ

ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿਤ ਸੁੱਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਟੋਰ ਕਰ ਲਉ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਵਾਰ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਪੱਕਦੇ। ਗਢੇ ਅਤੇ ਲਸਣ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਟੋਰ ਕਰ ਲਉ। ਲਸਣ ਦੀਆਂ ਭੂਕਾਂ ਸਣੇ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਪੂਲੀਆਂ ਬਣਾ ਲਉ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੰਢਿਆਂ ਦੀਆਂ 2-3 ਸੈ.ਮੀ. ਤੱਕ ਭੂਕਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਕੱਟ ਦਿਉ। ਮੂਲੀ ਦੀ ਪੂਸਾ ਚੇਤਕੀ ਕਿਸਮ ਬੀਜੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੱਕੇ ਟਮਾਟਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੀ ਚਟਨੀ, ਸਾਸ, ਜੂਸ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਲਈ ਬਣਾ ਲਉ।

ਬੈਂਗਣ ਦੇ ਫਲ ਅਤੇ ਤਣੇ ਦੇ ਗੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 80 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਮਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ ਜਾਂ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਕਲੇਮ 5 ਐਸ ਸੀ ਨੂੰ 100-125 ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਜੂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 300 ਮਿ.ਲਿ. ਉਮਾਈਟ 57 ਤਾਕਤ ਨੂੰ 100-150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਬਾਗਬਾਨੀ

★ ਇਸ ਸਮੇਂ ਫਲ-ਲੱਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿਉ। ਆੜ੍ਹ, ਅਲੂਚਿਆਂ ਅਤੇ ਨਾਖਾਂ ਦੇ ਵਧੀਆ ਫਲ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਲਈ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਲੀਚੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

★ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤਣਿਆਂ ਤੇ ਕਲੀ (ਸਫ਼ੈਦੀ) ਕਰ ਦਿਉ।

★ ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਲਈ ਮਈ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝੜ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰੇ ਵੱਡੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ 100 ਕਿਲੋ ਗਲੀ ਸੜੀ ਤਿਆਰ ਰੂੜੀ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਬੇਰਾਂ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਟੀ. ਜੀ. 37 ਏ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅੰਤਰ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੀਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸਮ 100-110 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਟਣਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

★ ਵਧੀਆ ਤੇ ਇਕਸਾਰ ਫਲ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿੰਨੂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬੂਟਿਆਂ ਉਪਰ ਜਦ ਕਿੰਨੂ ਦੇ ਫਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਕਰ ਦਿਉ। ਕਿੰਨੂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵਤਾ ਸੁਧਾਰਣ ਲਈ 1% ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ (10 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਛਿੜਕਾਅ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਈ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕਰੋ।

★ ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਫਲ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਰੁੱਤ ਅਮਰੂਦ ਦੀ ਵਧੀਆ ਫ਼ਸਲ ਲੈਣ ਲਈ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਐਨ.ਏ.ਏ. 600 ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਦਰਖਤਾਂ ਤੋਂ ਕਰੋ ਇਹ ਛਿੜਕਾਅ ਪੂਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਰੋਕ ਦਿਉ। ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 600 ਗ੍ਰਾਮ ਐਨ ਏ ਏ ਨੂੰ 1.5-2.0 ਲਿਟਰ

ਅਲਕੋਹਲ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ 1000 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉ।

★ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਲੀਚੀ, ਅਨਾਰ ਅਤੇ ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਛਿਲਕਾ ਫੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬੂਟਿਆਂ ਹੇਠ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਵਿਛਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਪਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

★ ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਲੂਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ

ਜੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਦੇ ਰਹੋ। ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਜਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਟ ਦਿਉ।

ਪੱਕੇ ਬੂਟੇ : ਦਰਖਤਾਂ, ਝਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵੇਲਾਂ ਨੂੰ 5-7 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਲਾਏ ਬੂਟਿਆਂ ਪਰਾਲੀ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿਉ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਸਹਾਰਾ ਦਿਉ। ਵੱਡੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਤਣੇ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ

ਸੂਰਜਮੁਖੀ : ਕਿਉਂਕਿ ਮਈ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਗਰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ 8-10 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੱਤ ਗੋਡੀ ਦੀ ਸੁੰਡੀ, ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਸੁੰਡੀ ਅਤੇ ਭੱਬੁਕੜਾ (ਸੁੰਡੀ) ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਰੁੰਡ-ਮਰੁੰਡ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਜੋ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਪੱਤੇ ਤੋੜ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ।

ਪਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਤੱਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ 25 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (21% ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ) ਜਾਂ 16 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (33% ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਉ। ਇਹ ਮਾਤਰਾ 2-3 ਸਾਲ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਹੈ।

ਅਰਹਰ : ਅਰਹਰ ਮਈ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। 6 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ 50x25 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਫ਼ਾਸਲੇ ਉੱਪਰ ਬੀਜੇ। ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਹਰ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਬੈਂਡਾਂ ਉੱਤੇ ਸਫਲਤਾ

ਉੱਤਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਹਲਦੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਵੋ। ਬੀਜੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਸੋਕਾ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿਉ। ਹਲਕਾ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ।

ਚਾਰਾ : ਗੈਰ ਫਲੀਦਾਰ ਅਤੇ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਕੀ+ਰਵਾਂਹ ਰਲਾ ਕੇ ਬੀਜੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਚਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਚਾਰੇ ਦੇ ਚੰਗੇਵਾਧੇ ਲਈ ਕੁਝ ਵਕਫ਼ੇ ਬਾਅਦ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਦਿਉ।

ਸਬਜ਼ੀਆਂ : ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘੀਆ ਕੱਦੂ, ਹਲਵਾ ਕੱਦੂ, ਮਿਰਚਾਂ, ਰਾਮ

ਪੂਰਵਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਣਕ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਬੈਂਡ ਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ 67.5 ਸੈ. ਮੀ. ਵਿੱਚ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਬੈਂਡਾਂ (37.5 ਸੈ.ਮੀ. ਬੈਂਡ ਅਤੇ 30 ਸੈ.ਮੀ. ਖਾਲੀ) ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਂਡ ਅਰਹਰ ਦੀ ਬੀਜੇ। ਬੈਂਡਾਂ ਉੱਤੇ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਫ਼ਸਲ ਬਚਦੀ ਹੈ।

ਮੂੰਗੀ : ਸੌਠੀ ਮੂੰਗੀ ਉੱਪਰ ਜੂ (ਬਰਿੱਧ) ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਲਾ

ਤੋਰੀ, ਹਦਵਾਲੇ, ਟੀਡੇ, ਖਰਬੂਜੇ, ਖੀਰੇ, ਬੈਂਗਣ, ਰਵਾਂਹ, ਭਿੰਡੀ ਆਦਿ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤੋੜੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰ-ਪ੍ਰਗਣ ਕਿਰਿਆ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਘੀਆ ਕੱਦੂ ਅਤੇ ਰਾਮ ਤੋਰੀ ਸਵੇਰੇ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਗਢੇ ਅਤੇ ਗਾਜਰਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਵਾਲੀ ਤਿਆਰ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਕੱਟ ਦਿਉ। ਸੁਕਾ ਕੇ ਸਾਫ਼

0.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (3.0 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

★ ਅਮਰੂਦ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਅਤੇ ਅੱਧੀਆਂ ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਤ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਜਾਂ ਜੂਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੂਦ ਦੇ ਬਾਗ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 4.0 ਟਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਹੇਠ ਵਿਛਾ ਦਿਉ।

★ ਕੇਲੇ ਨੂੰ 60 ਗ੍ਰਾਮ ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ 60 ਗ੍ਰਾਮ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਬੂਟਾ ਪਉ।

★ ਆੜ੍ਹ, ਅਲੂਚਾ, ਫਲਾਸਾ ਅਤੇ ਪਰਲਿਟ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੇ ਤਿਆਰ ਗੁੱਛਿਆਂ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਕਰ ਲਉ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਮੰਡੀ ਭੇਜ ਦਿਉ।

★ ਅੰਗੂਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਰਡੋ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦਾ ਘੋਲ 2:2:250 ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰ ਕੇ ਐਨਥਰੈਕਨੋਜ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ।

★ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਕੇਰੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ 10 ਗ੍ਰਾਮ 2, 4-ਡੀ ਸੋਡੀਅਮ ਸਾਲਟ (ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ ਗਰੇਡ) ਨੂੰ 500 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਸਜਾਵਟੀ ਬੂਟੇ
ਲਾਅਨ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਘਾਹ ਦਾ ਵਧਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ 2-3 ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਮਗਰੋਂ ਘਾਹ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਨਵਾਂ ਘਾਹ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਵਹਾ ਕੇ ਧੁੱਪ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਧ ਰਹੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟ ਦਿਉ।
ਗੁਲਾਬ : ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਲਾਬ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰੋ

ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲਗਭਗ ਤਣੇ ਉੱਤੇ 4.5 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਚਿੱਟੀ ਕਲੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਸੂਰਜੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਤਣੇ ਦੀ ਛਿੱਲ ਨਾ ਉਤਰੇ।

ਗਮਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ : ਗਮਲੇ ਵਾਲੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਲੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਧੀ ਧੁੱਪ ਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤੇਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਰੱਖ ਕੇ ਜਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਪਰ 50% ਸੈਡਨੈੱਟ ਪਾ ਕੇ ਸਿੱਧੀ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕਰੋ।

ਵਣ ਖੇਤੀ
ਪਾਪਲਰ :
★ ਪਾਪਲਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਲਦੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਉਮਰ ਤੱਕ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਉਣੀ ਦੌਰਾਨ ਮੱਕੀ, ਬਾਜਰਾ, ਚਰੀ, ਲੋਬੀਆ ਵਗੈਰਾ ਚਾਰੇ ਉਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

★ ਪਾਪਲਰ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਅਤੇ ਪਲਾਂਟੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹਲਕੀ ਸਿੰਚਾਈ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ।

★ ਪਾਪਲਰ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝਾੜਨ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ ਜਾਂ ਪੱਤਾ ਲਪੇਟ ਸੁੰਡੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਰਸਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਜਾਂ ਆਂਡੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ, ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ।

★ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਮਾਤਰਾ ਪਾ ਦਿਉ। ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (ਪਹਿਲੇ, ਤੀਜੇ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਲ ਲਈ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 100, 200 ਅਤੇ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਬੂਟਾ) ਦੀ ਖਾਦ ਪਉ। (ਚੱਲਦਾ)

ਤਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਪਿੰਡ ਕਾਕੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ

ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦਾ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਚੱਕਰਵਿਊ ਕਿਵੇਂ ਟੁੱਟੇ?

ਸੂਰਜੀ ਗਰਮੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ 'ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਪ੍ਰਭਾਵ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 4-5 ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗੈਸਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਸਨ ਪਰ ਵਿਕਾਸ, ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਅੱਜ ਇਹ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਤਪਸ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵੱਧ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ

ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਧਰਤੀ ਦੇ ਫੇਫੜੇ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਵਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਸੋਖ ਕੇ ਆਕਸੀਜਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਅਨੁਵਾਹ ਕਟਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਕਤ ਕੁਦਰਤੀ ਚੱਕਰ ਡਗਮਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਨ ਲਈ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਤਪਸ਼ ਵਧਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਵਾਧਾ। ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸੰਭਵ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਢਲਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਪਸ ਉੱਪਰ ਜਾਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਠੰਡੀ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ, ਮੀਥੇਨ ਤੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੈਸਾਂ ਸੂਰਜੀ ਗਰਮੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ 'ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਪ੍ਰਭਾਵ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਦਰ ਵੱਡੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਜਾਂ ਉਪ-ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਣ ਦੀ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਚੱਕਰ 'ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਤਪਸ਼ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੌਸਮ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਵੀ ਕਈ ਖ਼ਤਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਕਾਰਨ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਲਗਾਤਾਰ ਪਿਘਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਇਹ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਫੈਲ ਰਹੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਨੂੰ ਜੇ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨਾ ਰੋਕਿਆ

ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਭ ਬਾਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਵਾਧਾ। ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸੰਭਵ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਢਲਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਪਸ ਉੱਪਰ ਜਾਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਠੰਡੀ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ, ਮੀਥੇਨ ਤੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੈਸਾਂ

ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਧੂੰਆਂ ਤੇ ਗੈਸਾਂ ਹਵਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਤੁਲਨ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਕੂੜੇ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਪਲਾਸਟਿਕ ਵੀ ਸੜਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਨਾਲ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਹਰ ਦੇਸ਼

ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਪੱਧਰ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਖੇਤੀ ਲਈ ਤਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਆਹਾਂ ਮੌਕੇ ਜਵ ਵੀ ਗੱਡੀਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਜਾਂ ਕਾਰਾਂ ਹਨ। ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਲਈ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਵਾਹਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਹਨ ਪੈਟਰੋਲ-ਡੀਜ਼ਲ ਵਰਗੇ ਈਥਨ ਸਾੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਧੂੰਆਂ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤਪਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਵਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਕਾਰਨ ਘਰਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਉਦਯੋਗਾਂ

ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਚੱਕਰ 'ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਤਪਸ਼ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਤਪਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਵਧਣ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਸਮ ਕਾਫ਼ੀ ਅਣਕਿਆਸਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ, ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੰਢ ਅਤੇ ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਰਗੇ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਤੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੌਕੇ ਵਰਗੇ ਹਾਲਤ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਪਸ਼ ਕਾਰਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਰੂਵੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਿੱਘਲਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਪਿਘਲਣ ਕਾਰਨ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵੀ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਤਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰ ਡੁੱਬਣ ਦਾ ਖ਼ਦਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਮਾਨਿਟਰਿੰਗ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਆਈ. ਸੀ. ਆਈ. ਐਮ. ਓ. ਡੀ.) ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ 3 ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਕਸ਼ ਹਿਮਾਲਿਆ ਖੇਤਰ ਦੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਪਿਘਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੁੱਗਣੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਪਿਘਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੌਕੇ ਕਾਰਨ ਫ਼ਸਲਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ

ਕਈ ਵਾਰ ਬੇਹਿਸਾਬਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਧ ਰਹੀ ਤਪਸ਼ ਕਾਰਨ ਕਈ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਵੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬਚਾਅ ਦੇ ਕੁਝ ਉਪਾਅ

ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਆਸਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੂਟੇ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਲਗਾਏ ਬੂਟੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਹੀ ਹਨ, ਤੇ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਬਦਲੇ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨਦਾਤਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਉਰਜਾ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਸੂਰਜੀ ਉਰਜਾ, ਹਵਾ ਉਰਜਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਰਜਾ ਵਰਗੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ। ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਈਕਲ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਨਤਕ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘਟੇਗੀ। ਵੱਡੇ ਤੇ ਵੱਧ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਈ-ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਲਾਸਟਿਕ ਗਲਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਥਾਂ ਕੱਪੜੇ, ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਜੂਟ ਦੇ ਬਣੇ ਥੈਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਗੜ ਰਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਚੱਕਰ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ, ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੇ ਬਚਾਅ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਅੱਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਲਈ ਵੀ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਵੇ। ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣਾ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘਟਾਉਣਾ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਭ ਮੁਲਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਫੈਲ ਰਹੇ ਇਸ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੰਬੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹਰਿਆ ਵੇ ਢੋਲਿਆ...

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਬ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਅੰਬ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਬੂਰ, ਫਲ ਯਾਨੀ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰੁੱਖ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਡੇ ਵੇਦਾਂ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅੰਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋ-ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਮਾਇਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ, ਕਾਲੀਦਾਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ, ਗੋਤਮ ਬੁੱਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਥਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸਭ ਅੰਬ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਨਮੁੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਬ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਪੁਜਾਪਤੀ ਦਾ ਘੋਸ਼ਣਾ-ਪੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਰ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਟੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਾਘ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਦੂਜੇ

14ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੇ ਅੰਬ ਨੂੰ ਫਲਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 1559 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਆਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੰਬ ਸਾਹਿਬ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅੰਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

ਕੋਕਿਲ ਅੰਬ ਪਰੀਤਿ ਚਵੈ ਸੁਹਾਵੀਆ ਮਨ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਕੀਜੀਐ ।

ਦਰਅਸਲ, ਕੋਇਲ ਅਤੇ ਅੰਬ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਇਲ ਕੋਇਲ ਕੂਕਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੋ-ਮਨ ਇੱਕ ਅਜਬ ਜ਼ਿਹਾ

ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੱਖਵਾਲੀ
ਸੰਪਰਕ : 98142-39041

ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਬੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹਰਿਆ ਵੇ ਢੋਲਿਆ, ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਵਿਹੜੇ ਕਾਂ ਵੀ ਨਾ ਥੋਲਿਆ। ਆਜਾ ਕਿਤੇ ਵਾਅ ਬਣ ਕੇ.....

ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਅੰਬ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸਨ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਰੁੱਖ ਲਵਾਏ। ਦਰਬਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜੋ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸੌ ਬਿੱਘਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਬਾਗ ਲਵਾਇਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲੱਖ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਖਾ ਜਾਂ ਲੱਖੀ ਬਾਗ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅੰਬਾਲਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਅੰਬ ਤੋਂ ਪਿਆ, ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅੰਬ ਵਾਲਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਬਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਬੁਝੌਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਦਰੱਖਤ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਕਾਰ ਸਦਕਾ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦੁਆਬੇ ਨੂੰ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਅੰਬੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਸੇਗੀ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਆਬਾ'

ਇਹ ਲੋਕ ਬੋਲੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਫਸੇ

ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ 'ਜਓ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਬਾਗਾਂ 'ਚ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਅੰਬ ਚੁੱਸੋ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹੋ।' ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਅੰਬ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦੁਆਬਾ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਗੰਗੀਆ ਵਿਖੇ 'ਅੰਬ

ਵਾਧਾ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿਉਂਦ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਲੋਂ ਅੰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਫੀ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦੇ ਪੌਦੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ ਜਾਂ ਅਗਸਤ-ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਬ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਚਾਰ, ਮੁਰੱਬਾ, ਜੂਸ, ਸਕੁਐਸ,

ਦਿਨ ਅੰਬ ਦਾ ਬੂਰ ਚੰਨ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਬ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਗੱਲ ਘੱਟ ਹੀ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਮਹੌਲ ਦਿਲੋ-ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬੂਰ ਪੈਣਾ, ਕੋਇਲ ਦਾ ਕੂਕਣਾ, ਅੰਬ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਠੰਢੜੀ ਛਾਂ, ਕਿਸੇ ਮੁਟਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਹੋਏ ਢੋਲ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣਾ, ਸਾਨੂੰ ਸੋਚਾਂ-ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ

ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ' ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਾਸ ਕਰ ਦੁਆਬੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਕਈ ਬਾਗ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਭੁੰਗਾ ਵਿਖੇ 'ਕਾਲਾ ਬਾਗ' ਗੜ੍ਹਦੀਵਾਲ ਕੋਲ ਪਿੰਡ ਡੱਫਰ ਵਿਖੇ 'ਮਹੰਤਾਂ ਦਾ ਬਾਗ', 'ਚੌਧਰੀਆਂ ਦਾ ਬਾਗ' ਨੇੜੇ ਭੀਖੋਵਾਲ ਆਦਿ ਕਈ ਬਾਗ ਹਨ। ਹਰਿਆਣਾ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਬੱਸੀ ਉਤਰ ਖਾਨ ਵਿਖੇ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਪੁਰਾਣਾ 'ਇਨਾਮੀ ਬਾਗ' ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਅੰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਘਟਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੁਆਬਾ ਖੁਦ ਹੁਣ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਹੌਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਬ ਦਾ ਮੂਲ ਸਥਾਨ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਇਲਾਕਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੰਗਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਧੇ-ਫੁੱਲੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਉਮਰ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਦਰਮਿਆਨੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਰੁੱਖ ਸਦਾ ਬਹਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਲੰਬੂਤਰੇ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਸੰਘਣੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਘਣਾ ਛਤਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ 'ਚ ਅੰਬ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

ਅੰਬਾਂ ਤੇ ਤੁਤਾਂ ਦੀ ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਜੋਗੀ ਆ ਲੱਭ ਚੱਲ ਨੀ ਚੱਲ ਭਾਬੋ ਬਾਗ ਬਾਗ ਦੇ ਪੱਜ ਜੋਗੀ ਵੇਖੀਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤਕਰੀਬਨ ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬੂਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲਾਂ ਜਾਂ ਬੂਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਸੁਗੰਧੀ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਹੀ ਬੂਰ ਅੱਤ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਫਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇਠ-ਹਾੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਬਥੇਰੇ ਸੌਣ ਜਾਮਣੂੰ ਪੀਲਾਂ,

ਰਾਂਝਿਆਂ ਆ ਜਾ ਵੇ, ਤੈਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਪਟਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਲਾਂ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਕੱਲੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 500 ਤੋਂ 1000 ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅੰਬ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 150 ਕਿਸਮਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਬ ਦਾ

ਜੈਮ, ਜੈਲੀ, ਚਟਣੀ, ਅੰਬ-ਪਾਪੜ, ਅਮਚੂਰ ਆਦਿ ਵਸਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਬ ਦੇ ਆਚਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਹਰ ਘਰ ਸ਼ੌਕੀਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਘਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਅੰਬ ਦਾ ਆਚਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਈ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਕਈ ਸੌਂਕ ਵਜੋਂ ਇਕੱਲੇ ਅੰਬ ਦੀ ਫਾੜੀ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖਾਣਾ ਵੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਉੱਤੇ ਅੰਬ ਦੀਆਂ ਫਾੜੀਆਂ,

ਸਹੁਰੇ ਕਾਹਨੂੰ ਜਾਣਾ, ਜਿਹਨੇ ਪੇਕੀ ਲਾਈਆਂ ਯਾਰੀਆਂ।

ਅੰਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੱਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨਰੋਆ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਸਾਲੇ ਲਾ ਕੇ ਪਕਾਏ ਹੋਏ ਅੰਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਅੰਬ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਬ ਦੇ ਬੀਜ ਵੀ ਖਾਣਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਬ ਦੇ ਬੀਜ, ਪੱਤੇ, ਗੂਦ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਨੁਸਖੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅੰਬ ਸਾਡੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਅੰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤਰੱਕੀ ਖਾਤਰ ਕੰਕਰੀਟ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਕੰਨਾਂ ਕਤਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਬੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਅੰਬੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਥੱਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ। ਚੰਦ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ :

ਇੱਕ ਬੂਟਾ ਅੰਬੀ ਦਾ, ਘਰ ਸਾਡੇ ਲੱਗਾ ਨੀ। ਜਿਸ ਥੱਲੇ ਬਹਿਣਾ ਨੀ, ਸੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਨੀ, ਕੀ ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨੀ, ਵੇਹੜੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਨੀ, ਪਰ ਮਾਹੀ ਬਾਝੋਂ ਨੀ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਵੱਢਦਾ ਏ, ਤੇ ਖੱਟਾ ਲੱਗਦਾ ਏ।

ਗੁਣਕਾਰੀ ਕਾਲੀ ਤੁਲਸੀ

ਤੁਲਸੀ, ਇਸ ਪੌਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਸਭ ਆਮ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਹਰੇਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਮ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਗਵਾਨ ਵਾਂਗ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਭਗਵਾਨ ਵਾਂਗ ਇਸ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਥਨਾ ਕਰਨੀ, ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਪੌਦੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੌਦੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਪੌਦੇ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਗੁਣ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪੌਦੇ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ। ਤੁਲਸੀ ਆਮ ਕਰਕੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਮ ਤੁਲਸੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਹਰੇ ਪੌਦੇ ਵਾਂਗ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਾਲੀ ਤੁਲਸੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਾਲੀ ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਤੁਲਸੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲੀ ਤੁਲਸੀ ਹਰੀ ਤੁਲਸੀ ਨਾਲੋਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਪੌਦਾ ਜਾਮਨੀ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਪੱਤੇ ਇਸਦੇ ਹਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਪੱਤੇ ਜਾਮਨੀ ਰੰਗ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਲੀ ਤੁਲਸੀ ਸਵਾਦ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕੌੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਤੁਲਸੀ ਨਾਲੋਂ ਇਸਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਪੱਤੇ ਸੁੰਘਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕਈ ਰੋਗ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਵਾਈਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹੀ ਤੁਲਸੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ

ਇਸ਼ਟ ਪਾਲ ਵਿੱਕੀ, ਯੋਗ ਮਾਹਿਰ, ਉਪ ਵੈਦ, ਮੋ : 9872565003

ਹੈ। ਇਸ ਗੁਣਕਾਰੀ ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਸਮੇਂ ਖਾਲੀ ਪੇਟ ਖਾਧਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹਫਤੇ ਤੱਕ 7-10 ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ 10-15 ਪੱਤੇ ਕੁਝ ਜਾਂ ਮਿਕਸੀ 'ਚ ਪੀਸ ਕੇ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਦਹੀਂ (ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੱਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਜਾਂ 2 ਚਮਚ ਸ਼ਹਿਦ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਸੇਵਨ ਕਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ 7-10 ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ 10-15 ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ 45 ਮਿੰਟ ਤੱਕ ਕੁਝ ਨਾ ਖਾਓ। ਜਿਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ 4-5 ਪੱਤੇ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਘੜੇ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਓ ਇਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਜਾਣੀਏ।

★ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ

- ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਧਦੀ ਹੈ।
- ★ ਪਿਸ਼ਾਬ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ★ ਗੜ੍ਹਦਾਂ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।
- ★ ਗੁਰਦੇ ਦੀ ਪੱਥਰੀ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।
- ★ ਗਠੀਆ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ★ ਮਲੇਰੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ★ ਤਣਾਅ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ★ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ★ ਸਾਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।
- ★ ਖੰਘ, ਠੰਡ ਅਤੇ ਖਰਬ ਗਲਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ★ ਜ਼ੁਕਾਮ ਅਤੇ ਨਜ਼ਲੇ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।
- ★ ਦਮੇ ਲਈ ਵਧੀਆ ਹੈ।
- ★ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ★ ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।
- ★ ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ★ ਸਿਰ ਦਰਦ ਵਿੱਚ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।
- ★ ਸੂਗਰ ਰੋਗ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।
- ★ ਕਬਜ਼ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ★ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਧਦੀ ਹੈ।
- ★ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਝੁਰੜੀਆਂ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ।
- ★ ਰੈਸ, ਤੇਜ਼ਾਬ ਅਤੇ ਐਸੋਡਿਟੀ ਲਈ ਵਧੀਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਹੁਣ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੈਂਦਾ!

ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਅੰਨਦਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਜਿੱਥੇ ਕੁਦਰਤੀ ਕਰੋਧੀ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਖੇਤੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਜਿੱਥੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ, ਕਾਰਖਾਨੇ ਅਤੇ ਸ਼ੋਪਿੰਗ ਮਾਲਜ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਤੇ ਗੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਡੀ ਘੱਟ ਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਝਾੜ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ

ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਕਾਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਝਾੜ ਘਟਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਪਏ ਬੇਮੋਸਮੀ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਗੜਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੰਬੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਮਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਸ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦਾ ਝਾੜ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੌਰਾਨ ਦੇ ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝਾੜ ਘੱਟ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਐਤਕੀ ਤਕਰੀਬਨ, ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝਾੜ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਐਤਕੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਸੱਤ ਤੋਂ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਦਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਪਰ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ
ਮੋਬ: 95698-20314

ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਖਰੀਦ ਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਫਰਮਾਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕਰਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਫਰਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਖਰੀਦ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਫਰਮਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਜ਼ਰਾਈਲ-ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇਰਾਨ ਜੰਗ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਵੀ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਰੱਖ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗੇ ਸਪਲਾਈ ਕਿੱਥੇ ਕਰਨਗੀਆਂ ?

ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜੰਗ ਵਾਲਾ ਇਹ ਖਿੱਤਾ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਹੁਤਾ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ 'ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੇਲ ਦੇ ਭਾਅ ਵਿੱਚ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੰਡੀਆਂ 'ਚ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਵਸਤਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵਪਾਰੀ ਅੱਗੇ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੇ ਭਾਅ ਡਿੱਗ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਤਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਥੋੜ੍ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵ ਸਥਿਰ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਣਕ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਮੂੰਹ

ਮੋੜ ਲਿਆ ਹੈ।
ਰੂਸ-ਯੂਕਰੇਨ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਪਹੁੰਚਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਭਾਵ ਵਧ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਕੰਪਨੀਆਂ ਅੱਜ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਮਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 2023 ਤੱਕ ਦੁੱਗਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ

ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਵਪਾਰੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਘਾਟਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਹਾਲ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਅਤੇ ਮਝੇ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਾਰ ਗੜਿਆਂ ਨੇ 40 ਤੋਂ 50 ਫ਼ੀਸਦੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੋਦਾ ਕੋਈ ਅੱਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬਿਪਤਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਰੋਨਾ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾ ਮਾਹਵਾਰੀਆਂ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾਈ, ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਾਹੁਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਸਹੀ ਭਾਅ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਲੂਆਂ ਤੋਂ ਚਿਪਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ

ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੁੱਗਣੀ ਤਾਂ ਕੀ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚੀ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੱਧ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਬੋਝ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈਆਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਮਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਊਣਾ ਮੁਹਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗਲਤੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਭੁਗਤਣੀ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਿੱਚਰਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਖੈਰ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕੋਈ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਹਰ ਸੀਜ਼ਨ ਹੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਬੁਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੰਬਿਆ ਗਿਆ। ਐਤਕੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਕਣਕ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੈਂਕ ਕਰਜ਼ੇ ਲਾਹੁਣਗੇ ਅਤੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕਰ ਲੈਣਗੇ, ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹਨ। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਖੇਤੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਖੇਤੀ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੋਦਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2023 ਅਤੇ 2025 ਦੌਰਾਨ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੰਬਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਗੜਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ-ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਇਰਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਜੰਗ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਸੁਕਾ ਦਿੱਤੇ। ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੁੱਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਵਢਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਭਵਿੱਖ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀਆਂ

ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਮਿਲੇਗਾ ? ਗੜਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਟੀਮਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵੀ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਸੀਬਤ 'ਚ ਘਿਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਘੱਟ ਝਾੜ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ

ਗੰਨਾ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਵਾਢੀ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਉੱਤੇ ਮਿਲੇਗੀ ਸਬਸਿਡੀ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੰਨਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ (ਐਸ. ਐਮ. ਏ. ਐਮ.) ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀਆਂ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਗੰਨਾ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਸਿਰਫ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਨਿਰਭਰ ਤੋਂ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੰਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਡਾ.

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੰਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ

★ 2.5 ਕਰੋੜ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ 40 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਸਬਸਿਡੀ, 12 ਮਈ ਤੱਕ ਆਨਲਾਈਨ ਹੋ ਸਕਣਗੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ★ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਗੰਡੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਧਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਖੇਤੀ ਮਹਿੰਗੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਟਿਕਾਊ ਹੱਲ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ 12 ਮਈ ਤੱਕ ਪੋਰਟਲ

'ਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਾਢੀ ਤੱਕ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ 'ਤੇ ਲਗਭਗ

40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਬਸਿਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 2.5 ਕਰੋੜ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਉੱਚਾ ਬੈਂਡ ਪਲਾਂਟਰ, ਇੱਕ ਸੰਚਾਲਿਤ ਨਦੀਨਾਸ਼ਕ, ਇੱਕ 4 ਫੁੱਟ ਰੋਟਾਵੇਟਰ, ਇੱਕ ਖਾਦ ਸਪਰੇਅਰ,

ਇੱਕ ਟਰੈਕਟਰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਬੁਮ ਸਪ੍ਰੇਅਰ, ਇੱਕ ਗੰਨੇ ਦੀ ਪਹਾਲੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਸ਼ੀਨ, ਇੱਕ ਹਾਰਵੈਸਟਰ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਇਨਫੀਲਡਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਿੰਨੀ ਟਰੈਕਟਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੰਨੇ ਦੀ ਵਾਢੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਗੰਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ, ਤਾਂ ਜੋ ਗੰਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਔਕੜਾਂ

ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖਾਦ-ਪਦਾਰਥਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਸੁਖਾਵੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਘਾਟ ਹੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਅੰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਬੋ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ 'ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ' ਦਾ ਆਗਮਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਅੰਨ-ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੋਢੀ ਬਣ ਕੇ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ, ਤਾਂਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ 'ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚੌਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਅਨਾਜ ਵਾਲੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸੁਚੱਜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਭੰਡਾਰਣ ਸਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਲਾਗਤ ਖਰਚ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ 10 ਫ਼ੀਸਦੀ ਅਨਾਜ ਸੁਚੱਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਘਾਟ ਚਲਦਿਆਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਨਾਲ

ਜੂਝਦੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਅੰਕੜਾ ਹੈ।

ਘੱਟ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਭੰਡਾਰਣ ਘਰੇਲੂ ਖਪਤ, ਬੀਜ, ਪਸ਼ੂ-ਖੁਰਾਕ ਅਦਿ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਂਡਿਆਂ, ਭੜੋਲੇ, ਲਿਪੇ ਹੋਏ ਕੋਠੇ, ਕੋਠੜੀਆਂ, ਬੁਖਾਰੀਆਂ, ਬੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਖੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਦੇਸੀ ਢੰਗ ਜਿਵੇਂ ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਢੰਗ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਫਲ ਸਨ- ਘੱਟ ਲਾਗਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਕੂਲਿਤ, ਸੌਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲਾਭ ਹਨ। ਪਰ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਝਾੜ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਵੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਭੰਡਾਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਥਾਈਂ ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਨਾਜ ਭੰਡਾਰਣ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਵਧਾਈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਮੋਢੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੰਡਾਰਣ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੜ ਗਿਆ। ਹਰ ਸਾਲ ਸਿਰਫ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਹੀ ਇਸ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਿਛਲਾ ਸਟਾਕ ਨਾ ਖਾਲੀ ਹੋਣਾ ਇਸਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਫ਼ਸਲ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਥੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਰਪਾਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਗਲ-ਸੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਖਤ ਨੀਤੀ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਪਾਣੀ, ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਸਕੇ।

ਕਿਸਾਨੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਨਾਜ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ 120 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਲਗਭਗ 14 ਫ਼ੀਸਦੀ, ਝੋਨੇ ਦਾ 12.5 ਫ਼ੀਸਦੀ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦਾ 23 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਂਭਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਕਣਕ ਘਰੇਲੂ ਖਪਤ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਸਾਂਭਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪਿਛੇਤੀ ਵੇਚ ਲਈ ਜਦੋਂ ਕੀਮਤ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਲਾਭ ਕਮਾ ਸਕਣ। ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਢੋਲਾਂ, ਡਰੱਮਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਭਾਂਡੇ, ਬੋਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ, ਸਾਰੇ ਖੋਜ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੌਰਾਨ 5-7 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸਾਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ, ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਫ਼ਸਲੀ ਰੁੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੇਚਣ ਲਈ ਸਾਂਭਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਚ ਨਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 7 ਫ਼ੀਸਦੀ, ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ 10 ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਵਿੱਚ 11 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ, ਕਣਕ ਲਈ 27 ਰੁਪਏ, ਝੋਨੇ ਲਈ 23/- ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਲਈ 31/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਦਾ ਖਰਚਾ ਹੋਇਆ। ਸੋ, ਪਿਛੇਤੀ ਵੇਚ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰਣ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਫਾਇਦਾ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਚੂਹੇ, ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਲਾਗ, ਨਮੀ ਅਤੇ ਉੱਲ੍ਹੀ (ਫੁਫੁੰਦੀ) ਆਦਿ ਅੰਨ ਦੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਔਕੜਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਤੇ ਭੰਡਾਰਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਇਸ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ, ਕੋਆਪੇਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ, ਨਮੀ ਨਾਪਣ ਵਾਲੇ ਮੀਟਰ, ਭੰਡਾਰ ਗ੍ਰਿਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਿਤ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਰੱਖ ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ, ਕੁੱਝ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਨ ਦਾ ਹਰ ਦਾਣਾ ਕੀਮਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਅੰਸ਼ੀਕਾ ਬੱਬਰ, ਅਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕਸਿਸ਼ ਅਰੋੜਾ, ਸੰਨੀ ਕੁਮਾਰ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਈਰਾਨ ਜੰਗ ਕਾਰਨ ਟੁੱਟੀ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨ, ਖੁਰਾਕੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਸੰਕਟ, ਅਮਰੀਕੀ ਕਣਕ ਵਿੱਚ 28 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ

ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 2024 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਕਣਕ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ 28 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਖੁਰਾਕੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਰਹੀ ਬੇਯਕੀਨੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਖਾਦ ਸੰਕਟ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਲੋੜੀਂਦੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ।

ਈਰਾਨ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਾੜੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਯੂਰੀਆ ਉਤਪਾਦਨ ਲਗਭਗ 60 ਫੀਸਦੀ ਡਿੱਗ ਕੇ 1.6 ਲੱਖ ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹਫਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲਾ ਪੱਧਰ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਬੋਰਡ ਆਫ ਟ੍ਰੇਡ (ਸੀ. ਬੀ. ਓ. ਟੀ.) ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਵਾਅਦਾ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ-ਈਰਾਨ ਗੱਲਬਾਤ ਠੱਪ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹੋਰਮੁਜ਼ ਸਟ੍ਰੇਟ ਤੋਂ ਸ਼ਿਪਮੈਂਟ ਸੀਮਤ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਤੇਲ ਸਪਲਾਈ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੱਚੇ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਰੀਬ 3 ਫੀਸਦੀ ਵੱਧ ਕੇ 2 ਹਫਤਿਆਂ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਅਨਾਜ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ।

ਹੋਰਮੁਜ਼ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹਨ ਯੂਰੀਆ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜਹਾਜ਼
ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਯੂਰੀਆ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ

ਹੈ, ਜੋ ਮੱਕੀ, ਕਣਕ ਅਤੇ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਯੂਰੀਆ ਵਪਾਰ ਦਾ ਕਰੀਬ 45 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ

ਨਾਲ ਭਾਰਤ, ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰਮੁਜ਼ ਸਟ੍ਰੇਟ ਤੋਂ ਖਾਦ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿਰਫ 11 ਜਹਾਜ਼ ਹੀ ਲੰਘ ਸਕੇ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ 44 ਜਹਾਜ਼ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ ਅੱਧੇ ਯੂਰੀਆ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨ ਲਗਭਗ ਠੱਪ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਉਤਪਾਦਨ 'ਤੇ ਵੀ ਮੰਡਰਾਇਆ ਖਤਰਾ
ਭੰਡਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾ ਭਰਨ ਕਾਰਨ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਣ ਪੈਦਾਵਾਰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਨੋਬਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ

ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸੰਕਟ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਦੇਰੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਅਸਲ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਘੱਟ ਖਾਦ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਚੁਕਾਉਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਹੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਿੱਧਾ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਰੋਟੀ, ਚੌਲ, ਪਾਸਤਾ ਅਤੇ ਮੀਟ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਪਵੇਗਾ।

2022 ਵਰਗਾ ਸੰਕਟ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ
ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਥਿਤੀ 2022 ਦੀ ਰੂਸ-ਯੂਕ੍ਰੇਨ ਜੰਗ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਫਾਰਸ ਦੀ ਖਾੜੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਕਟ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹੋਰਮੁਜ਼ ਸਟ੍ਰੇਟ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਰਾਕੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਲਹਿਰ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਹਿਰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸੰਕਟ ਉਰਜਾ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਸਮ ਅਤੇ ਭੂ-ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਾਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੈਅ ਕਰਨਗੇ। ਜੇਕਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਾਂ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਤਣਾਅ ਹੋਰ ਵਧਿਆ, ਤਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰਿਕਾਰਡ 27,000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਵਿਕੀ ਸਿੱਕਿਮ ਦੀ ਟੋਮੀ ਚਾਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫ਼ਸਲ

ਸਿੱਕਿਮ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਟੋਮੀ ਚਾਹ ਅਸਟੇਟ ਦੀ ਫਰਸਟ ਫਲੌਸ਼ (ਬਸੰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫ਼ਸਲ) ਜੈਵਿਕ ਚਾਹ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ 27,000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਮਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਨੋਖੇ ਸੁਆਦ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਗੁਣਵੱਤਾ ਲਈ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ 'ਫਰਸਟ ਫਲੌਸ਼' ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮੰਗ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲਾਟਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਬੇਮਿਸਾਲ ਗੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਬੈਚਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਦਿਲਚਸਪੀ ਖਿੱਚੀ ਹੈ। ਅਸਟੇਟ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਾਜ਼ੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਆਰਥੋਡਾਕਸ ਕਾਲੀ ਚਾਹ ਅਤੇ ਓਲੋਂਗ ਚਾਹ ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਾਰੀ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਤੌੜਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਕਾਰਨ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਡੋਡੀ ਅਤੇ ਦੋ ਪੱਤੀਆਂ ਚੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਟੇਟ ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਕੋਲ-ਅਧਾਰਤ ਵਿਧੀ ਦੀ ਥਾਂ ਐਲ. ਪੀ. ਜੀ.-ਅਧਾਰਤ ਅੱਗ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਾਫ਼, ਵਧੇਰੇ ਕੁਸ਼ਲ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਚਾਹ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।" ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ

ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡ, ਟੋਮੀ ਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚ-ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਜੈਵਿਕ ਚਾਹ ਬ੍ਰਾਂਡ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਸਾਖ ਨੂੰ

ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਕੀਮਤਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਮੀਂਹ ਨੇ 11 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਿਆ

ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 57.6 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਈ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਪਏ ਬੌਸੋਸਮੇ ਮੀਂਹ ਨੇ 11 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤਾਂ ਅਤੇ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਈ ਕਣਕ ਭਿੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ 27.2 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਨਾਲੋਂ 89 ਫੀਸਦੀ ਵੱਧ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ 14.4 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਆਮ ਨਾਲੋਂ 143.2 ਫੀਸਦ ਵੱਧ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 29.8 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਈ ਸੀ।

ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਪ੍ਰੈਲ 2026 ਦੌਰਾਨ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 57.6 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਨਾਲੋਂ 526 ਫੀਸਦ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ 5.8 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਮੀਂਹ ਪਿਆ। ਇਹ ਆਮ ਨਾਲੋਂ 67 ਫੀਸਦ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਗਾ ਵਿੱਚ 231 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 42 ਐਮ. ਐਮ., ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ (ਮੁਹਾਲੀ) ਵਿੱਚ 200 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 32.7 ਮਿਲੀਮੀਟਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਵਿੱਚ 184 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 26.2 ਐਮ. ਐਮ., ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 179 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 24.8 ਐਮ. ਐਮ., ਸੰਗਰੂਰ ਵਿੱਚ 176 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 32.9 ਐਮ. ਐਮ., ਰੂਪਨਗਰ ਵਿੱਚ 171 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 54.2 ਐਮ. ਐਮ., ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚ 156 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 26.4 ਐਮ. ਐਮ., ਬਰਨਾਲਾ ਵਿੱਚ 144 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 32.5 ਐਮ. ਐਸ. ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿੱਚ 117 ਫੀਸਦ ਵੱਧ 22.8 ਐਮ. ਐਮ. ਮੀਂਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਤਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਲਵਾਈ ਸਮੇਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਘਾਟ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੈਰ ਮਿਆਰੀ ਲਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਫ਼ਸਲੀ ਕੰਮਕਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਕਿਸਾਨ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਇਕ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸਾਨ ਪਿੰਡ ਜੋਧਾਂ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ. ਤਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਰੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੌਕ ਅਨੁਸਾਰ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਣਾ ਪੇਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਸਫਲ ਕਿਸਾਨ ਬਣਿਆ। ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ 12 ਏਕੜ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ 25 ਤੋਂ 30 ਏਕੜ 'ਤੇ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੇ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਲੂ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਲ 2 ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਪਿਆਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ

ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖ਼ਰਚਾ,

ਸਮਾਂ ਤੇ ਲੇਬਰ ਲੱਗਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਲ 2018 ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਮੇਲੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਝੋਨਾ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਅਗਲੇ ਹੀ ਸਾਲ ਉਸ ਨੇ ਹੋਸਲਾ ਕਰਕੇ ਝੋਨਾ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਖਰੀਦ ਲਈ

ਅਤੇ ਪੀਆਰ-121 ਅਤੇ ਪੀਆਰ-126 ਦੀ ਮੈਟ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ 4 ਤੋਂ 6

ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ 7 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲੋਂ 2 ਤੋਂ 3 ਕੁਇੰਟਲ/ਏਕੜ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 2024 ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਦਾ ਝਾੜ ਰਵਾਇਤੀ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੋਧਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ 6-7 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ ਪਨੀਰੀ ਲਗਾਈ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਵੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ। ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮੈਟ ਨਰਸਰੀ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 200 ਏਕੜ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ। ਕਿਸਾਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਏ। ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ -

ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਲਵਾਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਹੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਵਧਦਾ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਹਵਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਘੱਟ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ

ਸਪਰੇਅ ਦਾ ਖਰਚਾ ਬਚਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਵਾਧੂ ਲੇਬਰ ਲਾ ਕੇ ਪਨੀਰੀ ਦੇ ਮੈਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਲਵਾਈ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਦਿਹਾੜੀ ਦੇ 5-6 ਏਕੜ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਦਾ ਝਾੜ ਰਵਾਇਤੀ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2-3 ਕੁਇੰਟਲ/ਏਕੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਝੋਨਾ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਲਈ ਮੈਟ ਨਰਸਰੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਤਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਝੋਨੇ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਤਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਮੋਹਰੀ ਕਿਸਾਨ ਬਣ ਕੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮਿਸਾਲ ਬਣਨ ਦੀ।

ਲਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ

ਢਾਈ ਏਕੜ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪੂਰਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ, ਹੈ ਨਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ!

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਮਾਲਕੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। 2015-16 ਦੀ ਖੇਤੀ ਗਨਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੱਗਭਗ 33% ਸੀਮਾਂਤ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ (2 ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੱਕ) ਕੋਲ ਕੇਵਲ 11% ਜ਼ਮੀਨ (ਲੈਂਡ ਹੋਲਡਿੰਗ) ਹੀ ਹੈ। ਏਨੀ ਘੱਟ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਘੱਟ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਘਰ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਕੁੱਲ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਬਣੀ ਰਹੇ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੀ ਘੱਟ ਲੋੜ ਪਵੇ, ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤ ਵੀ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੋ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ-ਭਰਾਵੇ, ਉਸ ਖੇਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਸੰਯੁਕਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਡਲ' ਜਾਂ 'ਸੰਯੁਕਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ'। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਏ ਇਸ ਇੱਕ ਹੈਕਟੇਅਰ (2.5 ਏਕੜ) ਦੇ ਮਾਡਲ ਬਾਰੇ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ।

ਤਹਿਤ ਅਸੀਂ ਅਨਾਜ, ਤੇਲ, ਦਾਲਾਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ, ਚਾਰਾ, ਦੁੱਧ, ਮਸਾਲੇ, ਮੀਟ/ਮੱਛੀ, ਖੁੰਭਾਂ, ਲੱਕੜ, ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਗੈਸ ਪੈਦਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਆਪਣੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਹਤਾਹੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮੁੱਦਲੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹਚ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਡਲ ਢਾਈ ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਮੱਕੀ, ਕਣਕ, ਮੂੰਗੀ, ਬਾਜਮਤੀ ਅਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਰਗੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਜੈਵਿਕ ਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਗਬਾਨੀ ਤਹਿਤ ਅਮਰੂਦ, ਨਿੰਬੂ ਕਰੌਂਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਲਗਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਲੂ, ਪਿਆਜ਼ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਅੰਤਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਸਮੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਣ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਪੂਲਰ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਛੀਆਂ ਵੀ ਪਾਲੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਸੀ ਮੁਰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਵੀ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿੱਚ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਖਰਚੇ ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਗਭੱਗ 5.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ ਔਸਤ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਝੋਨੇ-ਕਣਕ ਦੇ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 2.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ ਨਿਰੋਲ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤੁਲਿਤ ਭੋਜਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਦੁੱਧ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਮੱਛੀ ਰਾਹੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਪੌਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਵਾਹੁਣ ਨਾਲ ਜੈਵਿਕ ਮਾਦਾ ਵੱਧਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰੋਂ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ

ਡਾ. ਕਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ (ਮੋ. 98720-25038)

ਪਾਣੀ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਵੀ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਸੋਈ ਗੈਸ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਸਲਰੀ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੁਲੇ ਕੱਚੇ ਗੋਬਰ ਵਿੱਚ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਤੱਤ ਤਕਰੀਬਨ 2-3 ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜਮਤੀ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂ ਚਰੇ

ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਾਂਵਾਂ ਅਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵੀ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਨਿੱਘ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਪਰਾਲੀ 2.5 ਲਿਟਰ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਸੋਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ-ਰੋਜ਼ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਜੈਵਿਕ-ਖਾਦ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਾਲੀ ਵਿੱਚ ਖੁੰਭਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹਲਦੀ ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਰੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਬਣਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਰੌਂਦਾ ਦੇ ਬੂਟੇ ਇਸ ਖੇਤ ਦੀ ਵਾੜ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਅਚਾਰ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਪੂਲਰ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲਾਂ / ਸਬਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਛਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪਿਆਰੇ ਕਿਸਾਨ-ਵੀਰੋ, ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੇ ਇਸ ਸੰਯੁਕਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ, ਜੋ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇ ਵਾਲੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਥਾ ਕੋਲ ਤਾਂ ਵਾਧੂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਤਾਬੀ ਹਨ, ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਅਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਕੇਵਲ ਕਾਰਜ਼ੀ ਡਾਟਾ ਹੈ, ਵਗੈਰਾ-ਵਗੈਰਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤੀ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ

ਰਕਬੇ 'ਤੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਖੇਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕਾਮਯਾਬ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ-ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਪਿੰਡ ਚਹਿਲ ਦਾ ਉੱਦਮੀ ਕਿਸਾਨ ਜੋਗਵਾਰ ਸਿੰਘ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਢਾਈ ਕਿੱਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਹੇਵੰਦ ਖੇਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਜੋਗਵਾਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕੇਵਲ 9 ਕਨਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੱਦੋ-ਵੱਧ ਕਾਮਯਾਬ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਫਲ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਕਰਾਂਗੇ ਪਰ ਬਾਈ ਜੀ, ਇਹ ਹੈ ਸੱਚ।

'ਕਿਸਾਨ ਸਾਥੀਓ, ਜੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋ, ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦੇ ਹੋ, ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਹੋ, ਭੇਡ-ਚਾਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਨਮਕ ਅਤੇ ਮਾਚਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ, ਆਪ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਰੁਖ਼ੇਵਾਂ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਸੌਂਪਦੇ ਹੋ, ਜ਼ਹਿਰ-ਯੁਕਤ ਖਾਣੇ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹੋ ਤਾਂ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਜੋਗਵਾਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਿਸਾਨ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਟੁਕੜੇ 'ਤੇ 'ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀ ਖੇਤੀ' ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਰੱਬ ਵੀ।

ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜਾਂ 'ਤੇ ਮਿਲੇਗੀ ਸਬਸਿਡੀ

★ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਮੀਤ ਖੁੱਡੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਐਲਾਨ
★ ਨਰਮਾ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਲੈਣ ਦੀ ਕੀਤੀ ਅਪੀਲ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਪੀ. ਏ. ਯੂ.), ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਬੀ. ਟੀ. ਕਾਟਨ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜਾਂ 'ਤੇ 33 ਫੀਸਦ ਸਬਸਿਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁੱਡੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 87 ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਬੀ. ਟੀ. ਕਾਟਨ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ - ਐਲ. ਡੀ.-1019, ਐਲ. ਡੀ.-949, ਐਫ. ਡੀ. ਕੇ.-124 ਅਤੇ ਪੀ. ਬੀ. ਡੀ.-88 ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਬੀਜ ਲਾਗਤ ਦਾ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਖੁੱਡੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬਸਿਡੀ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਉਣੀ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ 19 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਰਕਬਾ ਸਾਉਣੀ 2024 ਦੇ 1 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਉਣੀ 2025 ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 1.19 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਉਣੀ 2026 ਲਈ 1.25 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਨੂੰ ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਚਿੱਟਾ ਸੋਨਾ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਆਨਲਾਈਨ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਪੋਰਟਲ 20 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਰਜਿਸਟਰਡ ਡੀਲਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਬੀਜ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੱਕੇ ਬਿੱਲ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ। ਤਸਦੀਕ ਉਪਰੰਤ 33 ਫੀਸਦ ਸਬਸਿਡੀ ਸਿੱਧੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਖੁੱਡੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਰਮੇ ਹੇਠ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਾਲ ਖਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕਮੀ ਆਉਣ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਰਮਾ ਪੱਟੀ ਵਾਲੇ ਮਾਲਵਾ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਉਣੀ ਸੀਜ਼ਨ 2026 ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ 5 ਲੱਖ ਏਕੜ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ 10-15 ਫੀਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਾਣੀ ਬੱਚਤ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਸਾਉਣੀ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 32 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ 'ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੀਵਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁੱਡੀਆਂ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਹੇਠ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ.) ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 1500 ਰੁ: ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਰਾਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਗਭਗ 10-15 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਾੜੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਕਣਕ ਵਿੱਚ 1 ਤੋਂ 2 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ 'ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਗੁਰਮੀਤ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਠਾੜ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 1500 ਰੁ: ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਰਾਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਉਣੀ 2026 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 5 ਲੱਖ ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ

ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ 40 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਸਾਲ 2022-23 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਹੁਣ ਤਕ ਲਗਭਗ 85000 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਰਾਸ਼ੀ ਵਜੋਂ 110 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵੰਡੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ. ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸਕੀਮ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸਾਲ 1 ਮਈ ਤੋਂ ਹੀ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਵਿਖੇ ਤਾਇਨਾਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਵਾਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ **100/-** ਰੁਪਏ

KHETI DUNIYAN
TID - 62763351

ਚੰਦੇ ਭਰਨ ਲਈ QR ਕੋਡ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ

ਇੱਕ ਸਾਲ **500/-** ਰੁਪਏ ਦੋ ਸਾਲ **800/-** ਰੁਪਏ

ਇੱਕ/ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵਿਸ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਕੇ. ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕਿਟ, ਪਟਿਆਲਾ-147001
ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ : ਮੋ. 90410-14575
Website : www.khetiduniyan.in
E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com

ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਝੋਨੇ ਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਏ ਬਿਨਾਂ ਜਮੀਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰ ਰਿਹੈ ਜਜਬ ਕਿਸਾਨ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਡਾ. ਜਲਾਲਕਾ ਦੇ ਬਲਾਕ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਾਹਮਣੀਵਾਲਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੇਤ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਿਸਾਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਡਾ. ਜਲਾਲਕਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਏ ਬਿਨਾਂ ਜਮੀਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਜਬ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਰੇਕ ਸਾਲ ਮਿੱਟੀ ਟੈਸਟ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਡੀਏਪੀ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਡੀਏਪੀ ਖਾਦ ਤੋਂ ਹੀ ਕਣਕ ਦੀ ਬਜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਤੇ ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਹ ਕੇ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਜਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਫੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਿਸਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਾਹਣ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧੇਗੀ ਤੇ ਫਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਵੀ ਵਧੇਗਾ।

ਕਿਸਾਨ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਹੁੰਦੇ ਨਾਲ ਰਾਹੀਗਰ ਵੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਹ ਤੇ ਚਮੜੀ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਵੀ ਵਧਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚਾ ਵੀ ਘਟਾਇਆ ਹੈ।